

MISIUNEA DE OBSERVARE

ALEGERI PREZIDENȚIALE ȘI
REFERENDUM REPUBLICAN CONSTITUȚIONAL
20 OCTOMBRIE 2024

Raport nr. 3

**Perioada de observare:
18 septembrie - 1 octombrie 2024**

Asociația Promo-LEX

str. Mitropolit Petru Movilă, nr. 23, bl. 13,
Chișinău, Moldova
tel./fax: (+373 22) 45 00 24, 44 96 26
info@promolex.md
www.promolex.md

Promo-LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

SE DISTRIBUIE GRATUIT

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri nonprofit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX cu condiția indicării sursei de informație.



Raportul este elaborat în cadrul Misiunii de observare a alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional din 20 octombrie 2024, desfășurată de Asociația Promo-LEX. Misiunea este susținută financiar de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), Uniunea Europeană și Fondul German Marshall din SUA, Guvernul Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Organizația Internațională a Francofoniei și Fundația Soros Moldova.

Misiunea de observare este realizată sub egida Coaliției civice pentru Alegeri Libere și Corecte.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în cadrul acestui raport aparține Asociației Promo-LEX și nu reflectă neapărat poziția donatorilor. În cazul în care apar discrepanțe între textul în limba română și traducerea acestuia în altă limbă, va prevala varianta în limba română a raportului.

CUPRINS

I. CADRUL LEGAL.....	9
II. ORGANELE ELECTORALE ȘI ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ.....	11
III. CONTESTAȚII ȘI LITIGII ELECTORALE.....	19
IV. DESEMNAREA ȘI ÎNREGISTRAREA COMPETITORILOR ELECTORALI.....	26
V.PRESTAȚIA COMPETITORILOR ELECTORALI.....	32
VI. FINANȚAREA ALEGERILOR ȘI CAMPANIEI ELECTORALE.....	42
VII. DISCURSUL DE URĂ ȘI INSTIGARE LA DISCRIMINARE	54
RECOMANDĂRI.....	56
ABREVIERI.....	57
ANEXE	59

SUMAR EXECUTIV

Cadrul legal. MO Promo-LEX constată lipsa unui cadru legal explicit în contextul comasării scrutinelor, a particularităților desfășurării campaniilor electorale pentru două scrutine paralele și a implicării în campanie a subiecților neînregistrați pentru unul dintre aceste scrutine. Astfel, candidații independenți la alegerile prezidențiale și grupurile de inițiativă sunt plasați într-o poziție inegală, deoarece legislația nu le acordă aceleași drepturi ca și partidelor politice sau blocurilor electorale înscrise în calitate de competitori electorali în ambele scrutine.

De asemenea, MO Promo-LEX constată că deși au fost introduse reglementări legale care să sancționeze implicarea cultelor religioase în campania electorală, cazuri de agitație electorală desfășurate de reprezentanții acestora au fost observate și în cadrul acestor alegeri.

Organele electorale. În perioada de referință, CEC s-a întrunit în 9 ședințe, fiind adoptate 106 hotărâri. Au fost confirmate peste 1.000 de persoane autorizate să participe la procesul electoral. Printre aceștia: 28 de jurnaliști, 527 de observatori naționali internaționali, și 517 persoane de încredere.

Pentru fiecare dintre cei 11 concurenți electorali înregistrați în cursa electorală a fost confirmat câte un reprezentant în CEC. Cele 517 persoane de încredere au fost confirmate din partea lui Renato Usatfi și Vasile Tarlev. MO Promo-LEX atrage atenția concurenților electorali asupra importanței valorificării instituției „reprezentanților și a persoanelor de încredere” în campania electorală.

Majoritatea organelor electorale inferioare vizitate de către observatorii Promo-LEX (CECE II și BESV) erau deschise în timpul orelor de muncă. Funcționarii electorali au fost receptivi și cooperanți. În același timp, observatorii Promo-LEX au atestat câteva cazuri de intimidare a funcționarilor electorali din cadrul CECE II.

Termenul legal pentru constituirea birourile electorale a fost respectat. Componenta birourilor din perspectiva de gen rămâne una dezechilibrată – 90% femei și 10% bărbați. În privința subiecților cu drept de desemnare a membrilor observăm că 40% au fost desemnați de către consiliile locale (CL), 30% de către partidele parlamentare (PAS – 12%; PSRM – 11,3% și PCRM – 6,5%), iar în cazul a 30% locurile rămase au fost completate din rândul persoanelor incluse în Registrul funcționarilor electorali.

O situație problematică a apărut în contextul organizării alegerilor în Federația Rusă, legată de omisiunea constituirii a trei BESV, în urma retragerii de către Ministerul Afacerilor Externe a candidaților înaintați pentru constituirea acestor birouri. În context, MO Promo-LEX consideră că MAE și CECE nr. 38 trebuie să se conformeze prevederilor legale și hotărârilor CEC în vederea implementării în termen a acțiunilor de organizare a alegerilor în străinătate.

MO Promo-LEX a continuat să observe activitățile de organizare votului prin corespondență, monitorizând procesul de tipărire a buletinelor de vot pentru 1.089 de alegători și de transmitere a materialelor și documentației electorale relevante către BESV responsabile.

Administrația publică. MO Promo-LEX constată că majoritatea din cele 109 primării vizitate au adoptat deciziile privind asigurarea spațiilor de afișaj și de oferire a spațiilor destinate întâlnirii cu alegătorii. În cazul a 71 % spațiile destinate întâlnirilor cu alegătorii au fost oferite gratuit. Atribuția/dreptul de desemnare a membrilor în organul electoral a fost asigurată/asigurat diferențiat: în cazul a cel puțin 36 de birouri electorale, consiliul local nu a desemnat niciun membru, iar pentru 34 BESV

numărul membrilor desemnați a fost mai mic decât 3. Totuși, în cazul a 477 de BESV, consiliul local a făcut uz de dreptul de a completa componența biroului electoral cu 1 – 4 membri.

Contestații și litigii electorale. În perioada de referință au fost depuse 10 contestații la Comisia Electorală Centrală care au vizat utilizarea resurselor administrative (4 cazuri), constituirea secțiilor de votare (3), publicitatea electorală (1), agitația electorală (1) și refuzul înregistrării candidatului (1). Termenele de soluționare a contestațiilor au fost respectate.

În adresa instanțelor de judecată au fost înaintate opt acțiuni, care au vizat excluderea formațiunii politice din lista partidelor cu drept de participare la alegeri, constituirea secțiilor de votare, refuzul de înregistrare în calitate de persoană de încredere, anularea Regulamentelor adoptate de CEC, refuzul eliberării listelor de subscripție. Acestea au fost examinate de către instanțele de judecată într-un termen ce a variat de la 2 la 10 zile, termenul legal de soluționare fiind depășit în două cazuri.

Înregistrarea concurenților electorali. Pentru alegerile prezidențiale din 20 octombrie 2024, CEC a înregistrat 11 concurenți electorali, dintre care 5 au fost desemnați de formațiuni politice, 1- de bloc și cinci candidați independenți (CI). Un candidat nu a fost înregistrat- Igor Munteanu, iar un grup de inițiativă nu a reușit, să colecteze numărul necesar de semnături (Alexandru Arseni). La verificarea listelor de subscripție cele mai frecvente motiv de invalidare a semnăturilor susținătorilor au fost: susținătorul și-a înscris incorect datele din actul de identitate (37,9%) și susținătorul a înscris în LS date de identitate eronate, care nu permit identificarea acestuia (35,6%).

Comparativ cu alegeri prezidențiale din 2020, când au fost înregistrați 8 candidați, numărul concurenților la acest scrutin a crescut. La fel, a crescut ponderea femeilor care candidează, de la 25% (anul 2020) la 36% (2024). Remarcăm și creșterea numărului candidaților independenți, spre deosebire de scrutinul prezidențial precedent, în cadrul căruia a fost înregistrat doar un CI.

Înregistrarea participanților la referendum. Pentru referendumul republican constituțional CEC a înregistrat 15 participanți, dintre care 13 cu opțiunea „DA”, și respectiv, doi participanți cu opțiunea „NU”. În procesul de examinare, Comisia a respins 3 solicitări de înregistrare a participanților la referendum, precum și a înregistrat un caz de revocare a hotărârii de înregistrare.

Activitatea competitorilor electorali. În primele 10 zile de campanie observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin 792 de activități electorale. Cele mai multe activități constatate (80%) au fost desfășurate de trei competitori: Maia Sandu (PAS) – 286 (36%), Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 217 (27%), Renato Usatîi (PN) – 104 (13%). Menționăm că în cazul PAS, majoritatea evenimentelor de promovare electorală au avut un caracter mixt, fiind promovată atât Maia Sandu (PAS), cât și referendumul constituțional. Totodată, se observă în continuare implicarea formațiunii neînregistrate Blocului politic Victorie în activități de promovare a opțiunii NU la Referendum.

Au fost raportate cel puțin 1.711 de cazuri în care a fost utilizată publicitatea electorală. Cei mai activi potrivit observatorilor, au fost aceiași trei competitori: PAS și Maia Sandu (PAS) – 39%, urmat de Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 24% și, respectiv, Renato Usatîi (PN) – 16%.

De asemenea, au fost raportate cel puțin trei cazuri în care au fost implicați reprezentanții unui cult religios în campania electorală a candidatei Victoria Furtună (CI) Maia Sandu (PAS) și în promovarea unei opțiuni la referendum.

Utilizarea resurselor administrative și activități cu potențial de corupere a alegătorilor. Observatorii au identificat cel puțin 32 cazuri calificate drept utilizare a resurselor administrative, dintre care în 30 de cazuri a fost vizat PAS și Maia Sandu (PAS), câte un caz – PR/BP Victorie și Ion

Chicu (PDCM). Este vorba despre implicarea în activitățile de campanie electorală a persoanelor care dețin funcții de demnitate publică (11 cazuri) și agitație electorală cu implicarea funcționarilor din sectorul bugetar în timpul orelor de muncă (21 cazuri).

Totodată, în perioada monitorizată, au fost observate cel puțin 7 cazuri ce pot fi calificate cu potențial de corupere a alegătorilor, fiind vizat BP Victorie.

Finanțarea campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale. Potrivit datelor publicate pe pagina oficială a CEC, în perioada de observare, doar 5 concurenți electorali în alegerile prezidențiale au depus raport financiar pentru săptămâna de până la 23 septembrie 2024, iar pentru săptămâna de până la 30 septembrie- toți cei 11 concurenți electorali înregistrați au prezentat rapoarte.

Conform rapoartelor prezentate la CEC, volumul veniturilor declarate de către concurenții electorali în alegerile prezidențiale, pentru perioada 20 – 30 septembrie, este de 12.997.847 de lei, dintre care 236.399 de lei – din donații materiale. Cele mai multe venituri au fost declarate de Maia Sandu (PAS) – 36% din totalul acestora, urmată de Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 34% și Renato Usatfi (PN) – 19%.

Cu referire la cheltuieli, observăm că concurenți electorali le-au declarat în valoare totală de 8.384.579 de lei, dintre care 236.399 de lei au fost din donații materiale. Cele mai multe cheltuieli au fost declarate de Maia Sandu (PAS) – 50% din totalul cheltuielilor raportate, urmat de Renato Usatfi (PN) – 26% și Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 14%.

Potrivit estimărilor MO Promo-LEX a estimat, cheltuieli neraportate au fost atestate în valoare de cel puțin 2.281.950 de lei. Cele mai multe cheltuieli neraportate au fost în cazul lui Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 40% din totalul cheltuielilor estimate, urmat de Vasile Tarlev (PPVM) – 23% și, respectiv, Irina Vlah (CI) – 18% din cheltuieli.

Finanțarea campaniei electorale pentru referendum. În contextul referendumului, doar în cazul PAS au fost depuse rapoarte financiare care reflectă venituri și cheltuieli pentru campanie, 4 participanți au informat despre lipsa cheltuielilor și veniturilor în scop de campanie (CUB, BE Împreună, PPDA și PPN). În cazul celorlalți 10 participanți, la situația din 30.09.2024, pe pagina oficială a CEC lipseau date privind finanțarea campaniei electorale.

Astfel, venituri colectate de PAS au fost în valoare de 1.377.300 de lei, dintre care 10 mii au fost din donații materiale, iar cheltuielile declarate au constituit 1.241.966 de lei. Cele mai multe cheltuieli au fost raportate pentru materiale promoționale - 65%, urmat de cele pentru producția și difuzarea de spoturi publicitare – 17% și, respectiv, pentru organizarea activităților electorale – 11%.

Pentru activitățile de campanie electorală desfășurată de 4 participanți la referendum (PR/BP Victorie, PCR, PAS și MAN), MO Promo-LEX a estimat cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin 1.642.552 de lei.

Discursul de ură. În perioada 9-22 septembrie, au fost identificate cel puțin 14 de cazuri de discurs de ură și alte forme de manifestare a intoleranței. Din cele 14 cazuri, opt cazuri au avut loc în context politic, iar dintre acestea șase cazuri au avut loc în context electoral. „Apartenența politică”, „activitatea profesională” și „sănătate” sunt criteriile care au stat la baza cazurilor de discurs de ură identificate în această perioadă. Cele șase cazuri au fost vizualizate de peste 134 de mii de ori și distribuite de 368 de ori.

INTRODUCERE

Raportul nr. 3 este elaborat și prezentat de Misiunea Promo-LEX de observare (MO) a alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional din 20 octombrie 2024. Prezentul raport cuprinde rezultatele observării perioadei electorale 18 septembrie 2024- 1 octombrie 2024, aceasta incluzând perioada înregistrării candidaților la funcția de președinte și participanților la referendum și începutul campaniei electorale. Observarea finanțării grupurilor de inițiativă și competitorilor electorali s-a desfășurat în perioada 20- 30 septembrie, iar discursul de ură și instigarea la discriminare a fost monitorizată în perioada 9-22 septembrie.

Rapoartele publice prezentate de MO Promo-LEX pe durata activității misiunii includ constatări, concluzii și recomandări cu privire la ambele scrutine observate: alegeri prezidențiale și referendum constituțional. MO Promo-LEX a planificat prezentarea a patru rapoarte intermediare (cinci în cazul desfășurării turului doi scrutin) de observare a alegerilor și un Raport final. Pentru ziua alegerilor (inclusiv pentru turul doi de scrutin al alegerilor prezidențiale, dacă va fi cazul) vor fi elaborate comunicate de presă privind desfășurarea scrutinului și rezultatele numărării rapide a voturilor.

Obiectivele rapoartelor MO Promo-LEX sunt: informarea societății cu privire la tendințele atestate în cadrul procesului electoral; sesizarea organelor electorale privind rezultatele observării în timp real a calității procedurilor de organizare și desfășurare a alegerilor; responsabilizarea actorilor electorali; prevenirea eventualelor încălcări ale legislației electorale.

Metodologia de observare aplicată de Promo-LEX se bazează pe standardele internaționale în domeniu și presupune observarea scrutinului atât pe termen lung (perioada electorală), cât și pe termen scurt (ziua alegerilor). Rapoartele de observare sunt elaborate de către echipa centrală a MO Promo-LEX, pe baza constatărilor proprii, dar și a celor raportate de către observatorii pe termen lung (OTL) cu privire la activitatea tuturor actorilor implicați în procesul de organizare și desfășurare a scrutinului: (potențialii) concurenți electorali, participanți la referendum, autorități publice, organe electorale, partide politice, precum și societatea civilă. Constatările OTL sunt raportate în baza unor formulare tematice și sunt stocate pe platforma web www.data.promolex.md, sistem securizat cu acces limitat, gestionată de Promo-LEX. Observatorii Promo-LEX colectează și analizează informații rezultate din observații la fața locului în cadrul vizitelor realizate în teritoriu, din interviuri și întâlniri cu interlocutorii, precum și din consultarea documentelor oficiale. Activitatea concurenților electorali și a participanților la referendum este monitorizată și în mediul online.

Monitorizarea finanțării campaniilor este o componentă importantă a activității MO Promo-LEX. Aceasta presupune observarea competitorilor electorali din perspectiva resurselor financiare colectate și utilizate pentru activitățile de campanie. Promo-LEX estimează cheltuielile efectuate de competitorii electorali prin aplicarea prețurilor minime de piață și le va compara cu cele declarate la CEC de către competitori pentru a evalua transparența și corectitudinea finanțării campaniei electorale. Admitem că ar putea exista unele divergențe între costurile aplicate de Promo-LEX pentru estimări și cele efective ale competitorilor electorali, însă important este că prețurile respective sunt aplicate uniform pentru toți competitorii. MO Promo-LEX va observa și analiza inclusiv modul în care Comisia Electorală Centrală își va realiza rolul de control și supraveghere în domeniul finanțării politice.

Observarea procedurilor electorale se efectuează pe durata perioadei electorale de către 45 OTL, inclusiv doi OTL care vor fi responsabili de monitorizarea campaniilor electorale și a zilei votării în străinătate. Promo-LEX monitorizează discursul instigator la ură și discriminare prin intermediul a șapte monitori.

În ziua alegerilor, MO Promo-LEX va asigura observarea scrutinului prin acoperirea secțiilor de votare în baza unui eșantion reprezentativ compus din 600 de observatori statici pe termen scurt

(OTS). Efortul acestora va fi completat de 140 OTS care vor vizita restul secțiilor de votare fiind grupați în 70 de echipe mobile, câte doi observatori per echipă. Promo-LEX va observa fiecare secție de votare constituită pentru alegătorii din regiunea transnistreană. De asemenea, vor fi acoperite cu observatori peste 50 secții de votare deschise peste hotare. În acest sens, o atenție deosebită va fi acordată secțiilor constituite pentru votul prin corespondență, precum și celor în care votarea se va desfășura pe parcursul a două zile.

Activitatea observatorilor este gestionată de către echipa centrală a Misiunii. Toți observatorii și monitorii Promo-LEX sunt instruiți în cadrul seminarelor organizate de Misiunea de observare. De asemenea, observatorii semnează și își asumă să respecte Codul de conduită¹ al observatorului național independent Promo-LEX, obligându-se să acționeze cu bună-credință și în mod nonpartizan.

MO a alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional din 20 octombrie 2024 reprezintă un proiect realizat de Asociația Promo-LEX în cadrul Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte (CALC).

MO Promo-LEX nu este oponent politic al concurenților și participanților implicați în procesul electoral, nu este un organ de anchetă și nu își asumă obligația expresă de a proba constatările observate. Cu toate acestea, rapoartele observatorilor sunt însoțite, în măsura posibilităților, de probe fotografice și video, care pot fi puse la dispoziția organelor de drept și a Comisiei Electorale Centrale, pe baza solicitărilor corespunzătoare, și în niciun caz la dispoziția competitorilor. Totodată, încălcările, inclusiv cele presupuse, care se regăsesc în prezentul raport, trebuie tratate de autoritățile electorale drept sesizări și urmează a fi examinate conform competenței, prin prisma prevederilor art. 88, alin. (9) din Codul electoral.

Misiunea Promo-LEX gestionează platforma web www.electorala.monitor.md, pe care orice persoană poate semna activități cu tentă electorală. Pe aceeași platformă sunt stocate informații relevante din rapoartele observatorilor. Semnalările din partea cetățenilor pot fi verificate de către observatorii.

Promo-LEX este o asociație obștească, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și protejarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile. Asociația organizează misiuni de observare a alegerilor din Republica Moldova începând cu anul 2009, prezenta MO fiind a 27-a la număr. Angajații și membrii Asociației dispun, de asemenea, de experiență internațională, participând la observarea alegerilor în cadrul Misiunilor Internaționale din Armenia, Cehia, Germania, Georgia, Estonia, Muntenegru, Norvegia, România, Serbia, Suedia, Turcia, Ucraina etc.

Standardele internaționale la care se face referire în acest raport sunt cele elaborate de ONU, OSCE, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), Uniunea Europeană și Consiliul Europei. La finele fiecărui raport sunt formulate recomandări pentru autoritățile publice, organele electorale, concurenții electorali, alți actori interesați, cu scopul de a asigura buna organizare și perfecționarea procesului electoral.

Acest raport este elaborat cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), Uniunii Europene și a Fondului German Marshall din SUA, Guvernului Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Organizației Internaționale a Francofoniei și a Fundației Soros Moldova.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în cadrul acestui raport aparține Asociației Promo-LEX și nu reflectă neapărat poziția donatorilor. În cazul în care apar discrepanțe între textul în limba română și traducerea acestuia în altă limbă, va prevala varianta în limba română a raportului.

¹ [Codul de conduită](#) al observatorului național independent Promo-LEX.

I. CADRUL LEGAL

1.1. Incertitudini privind campania electorală desfășurată de către subiecții neînregistrați în calitate de participanți la referendum

În condițiile legislației în vigoare, în calitate de participant la referendum nu pot fi înregistrați candidați independenți sau alți actori apolitici, deoarece potrivit noțiunii din Codul electoral, participanți la referendum pot fi doar partidele politice sau blocurile electorale.

Pe de altă parte, datorită modificărilor operate în Codul electoral la începutul anului 2024 (art. 184 alin. 2), legislatorul a decis ca alegerile prezidențiale și referendumul constituțional să se desfășoare în aceeași zi. Totuși, Parlamentul nu a reglementat particularitățile desfășurării campaniilor electorale pentru două scrutine paralele și a implicării în campanie a subiecților neînregistrați pentru unul dintre aceste scrutine. Amintim că Asociația Promo-LEX s-a pronunțat împotriva comasării scrutinelor atât în 2018², cât și în contextul modificării Codului electoral la începutul anului 2024³.

Dacă partidele politice și blocurile electorale au putut să decidă în ce scrutin să se implice și corespunzător să facă campanie electorală, candidații independenți la funcția de Președinte și respectiv grupurile de inițiativă constituite de cetățeni - nu au avut această opțiune. Astfel, aceștia din urmă sunt plasați într-o poziție inegală, deoarece legislația nu le acordă aceleași drepturi ca și partidelor politice sau blocurilor electorale înscrise în calitate de competitori electorali în ambele scrutine (ex. timpi de antenă gratuită pentru ambele scrutine, plafon total al finanțării campaniilor electorale mai înalt etc.).

Amintim că CEC a înregistrat cinci candidați independenți la funcția de președinte a Republicii Moldova, care reieșind din atribuțiile funcției la care aspiră, urmează să se pronunțe și în privința referendumului constituțional. Mai mult, potrivit hotărârii CEC nr. 2660 din 31.07.2024⁴, autoritatea electorală centrală a dispus că furnizorii de servicii media sunt în drept să discute cu toți invitații la dezbateri tematica referendumului constituțional ca parte a domeniului de atribuții ale politicii externe a Republicii Moldova, dar această tematică nu poate depăși 1/3 din timpul total alocat emisiunii de dezbateri.

Deși libertatea de exprimare este garantată oricărui cetățean, inclusiv celor care candidează la o funcție în stat, potrivit art. 70 alin. (2) din Codul electoral dreptul de a desfășura agitație electorală poate fi supus unor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege. Condițiile și restricțiile respectivului exercițiu sunt reglementate la art. 70 alin. (3) - (13), majoritatea fiind stabilite pentru competitori electorali (înregistrați în cadrul scrutinului respectiv).

Potrivit art. 50 lit. b) și c) din Codul electoral, finanțarea precum și susținerea materială sub orice formă a campaniilor electorale se realizează cu respectarea principiilor egalității de șanse în procesul electoral și al transparenței veniturilor și cheltuielilor. Pornind de la aceste principii, MO Promo-LEX consideră că în contextul comasării scrutinelor, subiecții neînregistrați în cadrul scrutinului pot efectua activități de campanie sau promovare electorală doar în măsura în care aceasta nu implică cheltuieli financiare.

² [Analiză](#) Promo-LEX privind posibilitatea și oportunitatea desfășurării referendumului republican în aceeași zi cu alegerile parlamentare din 24 februarie 2018

³ [Opinia](#) Asociației Promo-LEX cu privire la desfășurarea referendumului republican în aceeași zi cu alegerile parlamentare sau prezidențiale, 15 ianuarie 2024.

⁴ [Hotărârea](#) CEC nr. 2660 din 31.07.2024 cu privire la particularitățile reflectării în mass-media a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024;

Astfel, recomandăm Parlamentului să reglementeze situațiile de efectuare a agitației electorale de către subiecți neînregistrați în scrutin. De asemenea, considerăm oportună modificarea Codului electoral în vederea includerii actorilor apolitici în lista subiecților care se pot înregistra în calitate participanți la referendum.

1.2. Activitatea cultelor religioase în cadrul campaniei electorale

În perioada de referință a acestui raport, în spațiul public au fost observate mai multe cazuri privind implicarea reprezentanților cultelor religioase în campania electorală (vezi compartimentul 5.5 *Implicarea în campanie a cultelor religioase*).

Amintim că potrivit Legii privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie⁵, cultele religioase și părțile lor componente se vor abține de la exprimarea sau manifestarea publică a preferințelor lor politice sau favorizarea vreunui partid politic ori a vreunei organizații social-politice. Restricții asemănătoare sunt prevăzute și de către Codul electoral⁶, care stabilește că în acțiunile de agitație electorală care vizează, într-un fel sau altul, concurenții electorali și participării la referendum nu pot fi utilizate imagini ce reprezintă culte religioase sau părți componente ale acestora.

Logica legislatorului privind interdicția participării cultelor religioase în campanii electorale se observă și sub aspectul finanțării campaniilor electorale. Astfel, Codul electoral⁷ interzice finanțarea ori susținerea materială sub orice formă a campaniilor electorale de către organizațiile religioase.

Precizăm că potrivit art. 31 alin. (4) din Constituție, cultele religioase sunt autonome, separate de stat [...]. Pornind de la această normă constituțională vom aminti că la 13.12.2016 Curtea Constituțională a adoptat hotărârea nr. 34 din 13.12.2016⁸, în care a menționat *inter alia* că, implicarea în cadrul alegerilor prezidențiale a reprezentanților Mitropoliei Moldovei, reprezintă un comportament contrar prevederilor Constituției. În acest context, Înalta Curte a amintit actorilor implicați că Republica Moldova fiind un stat laic, poate dispune prin intermediul Ministerului Justiției, în temeiul Legii privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie⁹, să suspende activitatea cultelor religioase pe o perioadă de până la un an, sau chiar să solicite în instanță încetarea activității acestora pentru acțiuni mai grave.

Mai mult, atât în hotărârea vizată, cât și în adresa¹⁰ expediată Parlamentului, Curtea a subliniat necesitatea reglementării exprese de către Parlament a unor mecanisme sancționatorii prompte și imediate, inclusiv în ordine penală, pentru orice tentativă de implicare a cultelor religioase în campaniile electorale. În acest sens, menționăm că Codul contravențional prevede la art. 52 sancțiune sub formă de amendă pentru efectuarea agitației electorale de către reprezentanții cultelor religioase sau reprezentanții acestora, desfășurată inclusiv în lăcașele de cult.

Prin urmare, recomandăm reprezentanților cultelor religioase să se abțină de la desfășurarea activităților de agitație electorală în favoarea sau în defavoarea unor concurenți electorali sau pentru una dintre opțiunile la referendum. În același timp, recomandăm poliției să examineze și să sancționeze în mod eficient cazurile de implicare a cultelor religioase în activitățile de agitație electorală.

⁵ Art. 15 alin. (2) din [Legea](#) nr. 125 din 11.05.2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie.

⁶ Art. 70 alin. (4) din [Codul](#) electoral

⁷ Art. 54 alin. (5) lit. e) din [Codul](#) electoral.

⁸ [Hotărârea](#) Curții Constituționale nr. 34 din 13.12.2016 privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova

⁹ Art. 24 din [Legea](#) nr. 125 din 11.05.2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie

¹⁰ [Adresa](#) expediată de către Curtea Constituțională în adresa Parlamentului

II. ORGANELE ELECTORALE ȘI ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

2.1. Activitatea Comisiei Electorale Centrale

Aprobarea hotărârilor cu privire la organizarea și desfășurarea scrutinelor. În perioada supusă observării, CEC s-a întrunit în nouă ședințe și a adoptat 106 hotărâri.

Acreditarea observatorilor. Pentru perioada supusă observării se constată un interes sporit al observatorilor internaționali pentru aceste alegeri. Astfel, la cerere, CEC a acreditat încă 102 de observatori și experți internaționali și 425 de observatori naționali. Situații de respingere a cererilor depuse de către solicitanți nu au fost constatate.

În total, în vederea monitorizării scrutinelor din 20 octombrie 2024, autoritatea electorală a acreditat 1.246 observatori din partea a 32 instituții naționale și străine: 1.068 observatori naționali și 178 de observatori și experți internaționali, inclusiv misiunile internaționale de observare a alegerilor ENEMO, OSCE/BIDDO, și NDI (a se vedea Anexa nr. 1). Din numărul total al observatorilor naționali, 1.059 (99%) au fost acreditați din partea Asociației Promo-LEX.

Confirmarea reprezentanților și a persoanelor de încredere. Conform art. 69 din Codul electoral, concurenții electorali pot desemna, pentru perioada electorală, câte un reprezentant în organele electorale care i-au înregistrat, precum și în organele electorale ierarhic inferioare. Odată confirmați de organul electoral aceștia pot apăra interesele concurentului electoral în litigiile cu caracter electoral, precum și în instanța de judecată. Astfel, Comisia a confirmat câte un reprezentant, pentru fiecare concurent electoral (11), în CEC pentru perioada electorală a alegerilor prezidențiale din 20 octombrie 2024.

Prin hotărârea CEC nr. 2874 din 16 septembrie 2024¹¹, autoritatea electorală a stabilit pentru fiecare concurent electoral și participant la referendumul republican constituțional un număr de maxim 2.143 de persoane de încredere¹² care pot fi confirmate, repartizate pe fiecare circumscripție electorală. Aceștia îi pot ajuta la desfășurarea campaniilor electorale, pot face agitație electorală și le pot reprezenta interesele în relațiile cu autoritățile publice, cu alegătorii, cu consiliile și birourile electorale.

Până la 1 octombrie doar doi concurenți electorali au făcut uz de acest drept. Astfel, CEC a confirmat, în total, 517 persoane de încredere: 262 din partea lui Renato Usatfi și 255 din partea lui Vasile Tarlev.

Cu referire la persoanele de încredere propuse spre confirmare din partea lui Vasile Tarlev, menționăm că CEC a respins candidatura lui Alexandr Isac, primar al s. Chiștelnița, r. Telenești, ales din partea PR. Potrivit hotărârii CEC, prin solicitarea confirmării dlui Alexandr Isac se deduce existența unui bloc electoral camuflat, fapt ce contravine art. 1 din Codul electoral¹³.

¹¹ [Hotărârea](#) CEC nr. 2874 din 16 septembrie 2024

¹² Conform Art. 71 Cod electoral, concurenții electorali pot avea persoane de încredere, care au drept de vot, în fiecare circumscripție electorală. Persoanele de încredere îi ajută pe concurenții electorali la desfășurarea campaniilor electorale ale acestora, fac agitație electorală în favoarea lor și le reprezintă interesele în relațiile cu autoritățile publice, cu alegătorii, cu consiliile și birourile electorale

¹³ Noțiunea de bloc electoral semnifică „uniune benevolă a două sau a mai multor partide politice, constituită în scopul participării în comun la alegeri și care este înregistrată de Comisia Electorală Centrală”.

De asemenea, atragem atenția asupra unui alt caz¹⁴, în care CEC a hotărât excluderea din lista persoanelor de încredere a Dl. Alexandr Berlinschi, fost secretar CEC. Motiv pentru excludere, enunțat în cadrul ședinței, a fost existența unui potențial conflict de interese, bazându-se pe prevederile art. 20 din Legea privind declararea averii și a intereselor personale¹⁵, care stabilește că, subiecții declarării care și-au încetat raporturile de muncă sau de serviciu nu pot reprezenta, timp de un an, interesele persoanelor fizice sau juridice în organizația publică în care au activat, nici nu pot reprezenta persoane fizice sau juridice în probleme ce țin de atribuțiile de serviciu îndeplinite anterior.

Luând în considerare că raporturile de serviciu ale fostului secretar CEC au foste încetate la 05.04.2024¹⁶ și interpretând *stricto sensu* prevederile Codului electoral, conchidem că subiectului menționat îi sunt opozabile interdicțiile prevăzute de legislator la art. 20 din Legea nr. 133/2016, fiindcă de la demisia acestuia și până la decizia de a fi persoană de încredere din partea lui Renato Usatîi, nu a trecut un an.

Totuși, ținem să evidențiem că atât reprezentantul cât și persoana de încredere reprezintă concurentul electoral. Reprezentarea se asigură în diverse arii de activitate, respectiv persoana de încredere nu poate deține statutul de reprezentant, și viceversa, incompatibilitatea dată fiind prevăzută în Regulamentele de activitate al acestora.

În contextul celor expuse mai sus, MO Promo-LEX atrage atenția concurenților electorali asupra importanței valorificării instituției „reprezentaților și a persoanelor de încredere” în campania electorală.

Confirmarea jurnaliștilor. În intervalul de timp observat, CEC a confirmat alți 28 de jurnaliști în vederea reflectării și monitorizării scrutinelor. În total, autoritatea electorală a confirmat 37 de jurnaliști din partea a șase entități/instituții mass-media din țară (a se vedea Anexa nr. 1).

În conformitate cu prevederile Regulamentului privind reflectarea alegerilor de către instituțiile mass-media, reflectarea procesului electoral poate fi realizată, inclusiv, de către jurnaliștii legitimați de instituțiile mass-media internaționale sau străine. Potrivit pct. 13 din documentul menționat, aceștia, precum și interpreții lor, necesită a fi confirmați de către Ministerul Afacerilor Externe, iar confirmarea dreptului de a face uz de art. 89 alin. (6) din Codul electoral se va face de către CEC. Procedura de acreditare¹⁷ (confirmare) și actele necesare sunt plasate pe pagina Ministerului.

Observatorii Promo-LEX au identificat un caz de refuz¹⁸ al MAE de confirmare a unui corespondent al agenției de presă RIA Novosti în baza avizului negativ al Serviciului de Informații și Securitate.

Aprobarea mesajelor de interes public. În intervalul de timp observat, CEC a aprobat alte 12 mesaje de interes public (nouă spoturi video, un pliant, un material informativ și o broșură), elaborate de către Comisie (6), Asociația Promo-LEX (2¹⁹), Asociația „Cetățeni pentru Europa” (1) și Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret (3) (a se vedea Anexa nr. 1).

¹⁴ [Hotărârea](#) CEC nr. 2947 din 24.09.2024 cu privire la înregistrarea persoanelor de încredere din partea lui Renato Usatîi, candidat la alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 20 octombrie 2024.

¹⁵ [Legea](#) nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale.

¹⁶ [Hotărârea](#) Parlamentului nr. 088 din 05.04.2024 privind încetarea calității de membru al CEC.

¹⁷ [Procedura](#) de acreditare de MAE

¹⁸ [Refuzul](#) acreditării unui jurnalist din instituție mass-media străină

¹⁹ Spotul Promo-LEX: [Viitorul nu acceptă scuze. Viitorul cere responsabilitate.](#)

Autorizarea efectuării sondajelor de opinie și a exit-pollurilor. În perioada de referință, CEC a autorizat efectuarea a patru sondaje de opinie privind preferințele politice ale alegătorilor de către trei instituții: MLD MEDIA S.R.L. (2), SIMPALS S.R.L. (1) și Institutul de Politici Publice (IPP) (1).

Informarea publică. MO Promo-LEX subliniază că, și pentru această perioadă, au fost constatate dificultăți periodice în accesarea materialelor cu caracter electoral care se publică la rubrica „Documente de intrare/ieșire” de pe pagina web a Comisiei. Reiterăm convingerea că asigurarea transparenței întregului proces este foarte importantă, iar autoritatea electorală ar trebui să asigure o informare corectă, completă și în termeni proximi a publicului larg și a tuturor subiecților procesului electoral.

2.2. Activitatea consiliilor electorale de circumscripție electorală de nivelul II

Respectarea programului de activitate. Potrivit observatorilor Promo-LEX, în 97% din cele 74 de vizite întreprinse, CECE II erau deschise în timpul orelor de muncă²⁰.

Modificarea componenței CECE. În perioada vizată, MO Promo-LEX a constatat trei cazuri de modificare a componenței nominale a CECE de nivelul II (nr. 23 Nisporeni, nr. 36 UTAG și nr. 37 pentru localitățile din stânga Nistrului). Modificările au fost cauzate de cererile de demisie a membrilor CECE incluși în componența consiliilor din Registrul funcționarilor electorali.

Acreditarea observatorilor. Potrivit observațiilor, în teritoriu, la nivel de CECE II au fost acreditați doar trei observatori din partea Asociației Obștești „Baștina - Nimoreni” (Ialoveni).

Dificultăți în activitatea organelor electorale. În cadrul vizitelor observatorii Promo-LEX au interacționat cu funcționarii electorali, aceștia au fost deschiși, cooperanți și receptivi la solicitările de prezentare a materialelor cu caracter electoral. În urma discuțiilor s-a constatat că principala dificultate în activitatea desfășurată a fost întâlnită la confirmarea componenței nominale a birourilor electorale.

Totodată, a fost constatat un caz de intimidare a conducerii CECE II nr. 8 Cantemir în legătură cu confirmarea componenței nominale a BESV Sadîc nr. 8/39 (vezi compartimentul contestații depuse la CEC). Conducerea CECE II nr. 8 Cantemir a fost intimidată de consilierul local Sadîc, Avram Ion (membru BESV nr. 8/39 Sadîc) și un cetățean al aceleiași localități pentru că la constituirea BESV Sadîc, nu s-a ținut cont de o pretinsă decizie a Consiliului local²¹ și a confirmat componența BESV cu 7 membri din Registrul Funcționarilor Electorali și 2 membri delegați din partea a două partide politice (PAS și PSRM). Intimidarea s-a manifestat prin discuții aprinse între președintă și consilierul/membrul BESV, filmarea și publicarea video-urilor pe rețelele de socializare.

Într-un alt caz, Vasile Bolea s-a adresat Procuraturii Generale cu o plângere, în care a solicitat inițierea unui proces penal în privința a doi președinți a consiliilor electorale de circumscripție și unor colaboratori de poliție pe faptul colectării informațiilor despre autorul plângerii, depășirii atribuțiilor de serviciu și neglijenței în serviciu.

Condamnăm intimidarea funcționarilor electorali, apreciind astfel de acțiuni ca fiind inadmisibile și periculoase pentru buna desfășurare a activității organelor electorale.

²⁰ În cadrul unei din cele două vizite sediul CECE nr. 13 Dondușeni era închis în timpul orelor de muncă.

²¹ Potrivit scrisorii nr. 7 din 27.09.2024 al Oficiului Teritorial Cahul al Cancelariei de Stat, în Registrul de Stat al Actelor locale nu este publicat actul administrativ (decizia Consiliului comunal Sadîc cu privire la desemnarea candidaturilor membrilor pentru constituirea BESV).

2.2.1. Organizarea alegerilor pentru cetățenii aflați în străinătate

Constituirea birourilor electorale ale secțiilor de votare din Federația Rusă. O situație problematică a apărut pe parcursul perioadei monitorizate în contextul organizării alegerilor în Federația Rusă.

Amintim că prin hotărârea CEC nr. 2866 din 14 septembrie 2024 au fost organizate 234 SV în străinătate pentru alegerile din 20 octombrie 2024. Prin aceeași hotărâre Comisia a dispus ca CECE nr. 38 să constituie secțiile de votare și birourile electorale. În corespundere cu această decizie, la 14 septembrie CECE nr. 38 a aprobat hotărârea nr. 8 cu privire la constituirea a 234 SV²². Însă la 25 septembrie 2024 CECE nr. 38, contrar hotărârii CEC nr. 2866, a decis constituirea a doar două birouri electorale în Federația Rusă în loc de cinci. Consiliul electoral a motivat aceasta prin demersul Ministerului Afacerilor Externe (MAE) prin care acesta a retras propunerile de candidați înaintați pentru constituirea a trei BESV (nr. 196, 197 și 198)²³, pe motiv că nu ar fi în stare să asigure condiții de securitate²⁴. Subliniem că potrivit CEC, despre retragerea propunerilor sale MAE a informat doar CECE, fiind evitată comunicarea cu Comisia Electorală Centrală²⁵.

CEC a examinat subiectul în ședință și s-a expus pe acesta la 29 septembrie 2024 în contextul adoptării Hotărârii cu privire la contestația nr. CEC-10APr/5 din 27 septembrie 2024 a PSRM (*vezi compartimentul 3.1. Contestații depuse la CEC*). Potrivit deciziei Comisiei, urma ca timp de două zile, MAE să propună membri pentru cele trei BESV, iar CECE nr. 38 a fost obligată în timp de trei zile să-și revizuiască hotărârea și să constituie cinci BESV în Federația Rusă.

În opinia MO Promo-LEX această situație inedită, este în primul rând despre respectarea legislației și a rolurilor atribuite autorităților publice în procesul de organizare a votului în străinătate. Asociația Promo-LEX întotdeauna a pledat pentru ca să existe o singură autoritate coordonatoare a procesului cu drept de decizie, și aceasta să fie CEC²⁶.

Amintim că, începând cu anul 2020 CEC este singura instituție care decide numărul secțiilor constituite, în comunicare cu MAE. Respectiv, art. 39 alin. (4) Cod electoral prevede că: „Constituirea secțiilor de votare prevăzute la alin. (1) și (3) se stabilește de către Comisia Electorală Centrală, cu avizul prealabil al Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene privind îndeplinirea condiției ce vizează obținerea acordului autorităților competente ale țării respective și posibilitatea asigurării din punct de vedere tehnic și logistic a procesului de votare”.

Retrospectiv, amintim că au fost și alte situații când propunerile MAE nu au coincis în totalitate cu decizia CEC, însă MAE s-a conformat hotărârii autorității electorale fără a tergiversa sau periclita procesul. De exemplu, în 2020 pentru Grecia și Spania MAE a propus una, respectiv, patru SV să fie

²² [Hotărâre nr. 8](#) din 14 septembrie 2024 cu privire la constituirea secțiilor de votare în străinătate și secțiilor de votare pentru votul prin corespondență pentru referendumul republican constituțional și alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 20 octombrie, emisă de CECE nr. 38.

²³ Conform art. 39 alin. (6) din Codul electoral „Membrii biroului electoral al secției de votare din străinătate se propun de către subiecții cu acest drept, după cum urmează:

a) 2 membri se propun de către Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene. Aceștia exercită din oficiu funcțiile de președinte și secretar al biroului electoral respectiv;

b) câte un membru se propune de fiecare partid politic reprezentat în Parlament.

²⁴ [Hotărâre nr. 9](#) din 25 septembrie 2024 cu privire la constituirea Birourilor electorale ale secțiilor de votare peste hotare, emisă de CECE nr. 38.

²⁵ [Hotărâre CEC nr. 2977](#) din 29 septembrie 2024 cu privire la contestația (cererea prealabilă) nr. CEC-10APr/5 din 27 septembrie 2024 a Partidului Politic „Partidul Socialiștilor din Republica Moldova”.

²⁶ [Analiză Promo-LEX](#) privind geografia amplasării și numărul secțiilor de votare constituite peste hotarele Republicii Moldova. Publicat la 16 octombrie 2018.

deschise, însă CEC a decis două, respectiv cinci²⁷. Sau poate fi amintit și cazul alegerilor parlamentare anticipate din 2021, când MAE propunea constituirea a 191 de SV, însă pe final CEC a aprobat organizarea a 150 de secții fără o consultare suplimentară a ministerului.

În acest context, ținem să atragem atenția încă odată asupra necesității de a asigura o conlucrare eficientă între autoritățile publice centrale care urmăresc realizarea unui scop comun²⁸, și de a nu periclita astfel calitatea și legalitatea procesului decizional, dar și a procesului electoral în ansamblu.

În contextul evenimentelor descrise, *MO Promo-LEX consideră că MAE și CECE nr. 38 trebuie să se conformeze prevederilor legale și hotărârilor CEC în vederea implementării în termen a acțiunilor de organizare a alegerilor în străinătate.*

Implementarea votului prin corespondență. Pe parcursul perioadei de referință a prezentului Raport, MO Promo-LEX a continuat să observe activitățile de organizare a votului prin corespondență. La 26 septembrie 2024 observatorii Promo-LEX au monitorizat procesul de tipărire a buletinelor de vot destinate implementării parțiale a votului prin corespondență în cele 6 țări (SUA, Canada, Norvegia, Suedia, Islanda și Finlanda).

În total, pentru alegerile din 20 octombrie 2024 au fost tipărite buletine de vot pentru 1.809 alegători acceptați în urma verificării solicitărilor depuse pentru votul prin corespondență. Buletinele de vot vor fi distribuite astfel: 313 pentru Suedia, Norvegia, Islanda și Finlanda; 508 – Canada și 988 – SUA. Amintim că în total au fost 1.986 înregistrări, respectiv numărul solicitărilor care nu a trecut etapa de verificare a fost de doar 9%.

Menționăm că buletinele de vot, împreună cu alte materiale și documentație electorală relevantă, au fost expediate către BESV responsabile din statele menționate mai sus. La rândul lor, birourile au recepționat materialele și au demarat procesul de transmitere a plicurilor cu materialele pentru votare. MO Promo-LEX planifică să observe recepționarea de către organul electoral a plicurilor cu buletine de vot, precum și procedura de numărare și totalizare a voturilor în cel puțin două secții de votare.

2.2.2. Activități de organizare a alegerilor pentru alegătorii din localitățile din stânga Nistrului

În perioada de raportare CECE nr.37 a constituit precum și a gestionat activitatea BESV în conformitate cu prevederile cadrului normativ și al programului calendaristic. În același timp, MO Promo-LEX constată în baza informației disponibile în spațiul public că Biroul politici de reintegrare, împreună cu CEC, încă nu au organizat și desfășurat o campanie de informare și educație electorală pentru alegătorii din localitățile din stânga Nistrului, chiar dacă art. 28 Cod electoral prevede acest fapt.

Printre puținele acțiuni de informare direcționate pentru alegătorii din localitățile din stânga Nistrului se numără campania „20 octombrie este despre viitorul nostru comun” inițiată de platforma media *Zona de securitate* ²⁹.

²⁷ [Raportul nr. 3](#). Misiunea de observare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 1 noiembrie 2020, p. 22.

²⁸ Asupra subiectului conlucrării/cooperării dintre CEC și MAEIE, precum și a altor aspecte relevante situației de față, s-a expus în 2021 și Curtea de Apel Chișinău, hotărâre menținută și de Curtea Supremă de Justiție: [Hotărâre](#) din 17 iunie 2021, Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău Completul de Contencios Administrativ.

²⁹ „20 октября - это про наше общее будущее”. Что значит 20 октября для Приднестровья — как и где жителям региона голосовать на референдуме.

Autoritățile neconstituționale din stânga Nistrului nu informează prin canalele sale media alegătorii din regiune despre alegerile din 20 octombrie 2024.

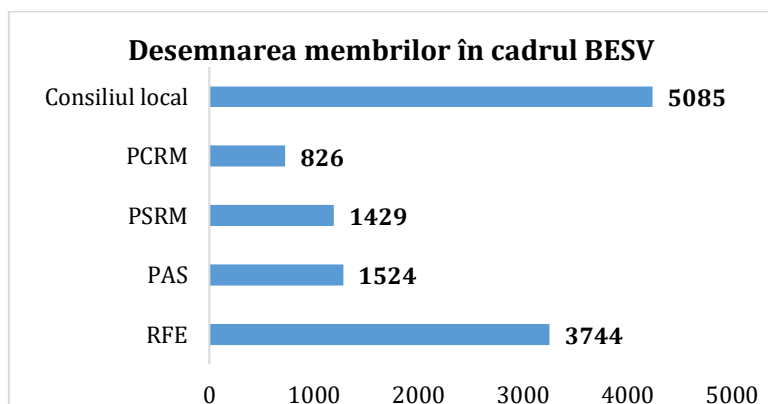
2.3. Activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare

Confirmarea și modificarea componenței birourilor electorale ale secțiilor de votare (BESV). În termenul prevăzut de programul calendaristic (25 septembrie inclusiv), consiliile electorale de circumscripție au constituit și confirmat componența nominală a birourilor electorale. Conform art. 38, alin. (9) al Codului electoral, BESV se constituie de către CECE II dintr-un număr impar de membri, de cel puțin 5 și de cel mult 11 persoane. Analizând hotărârile CECE de constituire și modificare a componenței nominale a 1.533 BESV³⁰ (69% din 2.222) conchidem următoarele:

- în cazul a 113 BESV (7,4% din cele 1.533) componența numerică a fost stabilită în număr de cinci membri, în cazul a 611 BESV (40%) - în număr de șapte membri, în cazul a 564 BESV (37%) - în număr de nouă membri, iar în cazul a 245 BESV (16%) - în număr de 11 membri;
- la constituirea organelor electorale nu este asigurată egalitatea de gen, ponderea femeilor membru în cadrul BESV fiind net superioară celei a bărbaților (90% versus 10%). Mai mult, în 691 din birourile electorale (45% din 1.533) nu activează niciun bărbat, iar în 754 (49% din 1.533) numărul bărbaților în componența BESV este de 1-2 persoane.
- desemnarea membrilor în organul electoral de către entitățile deținătoare ale acestui drept (consiliul local și partidele parlamentare) a fost asigurată diferențiat (a se vedea graficul nr. 1 și Tabelul nr. 1). Astfel, 40% dintre funcționarii electorali au fost desemnați de către consiliile locale (CL), 30% de către partidele parlamentare (PAS - 12%; PSRM - 11,3% și PCRM - 6,5%), iar în cazul a 30% locurile rămase au fost completate din rândul persoanelor incluse în Registrul funcționarilor electorali.
- în cel puțin 129 de cazuri componența nominală a BESV a fost modificată. Modificările s-au datorat cererilor de demisie ale membrilor desemnați din partea APL (18), PSRM (23), PCRM (11), PAS (16) și din componența RFE (59).

Graficul nr. 1

Tabelul nr. 1



Nr. membri desemnați	CL	PAS	PSRM	PCRM
0 membri	36	9	104	707
≤2 membri	34	-	-	-

În zilele de 30 septembrie 2024³¹ - 1 octombrie 2024, observatorii Promo-LEX au vizitat cel puțin 189 de birouri electorale. În rezultatul prelucrării informațiilor raportate constatăm următoarele:

³⁰ Numărul de hotărâri ale CECE privind confirmarea componenței nominale ale BESV prelucrate de MO Promo-LEX în perioada 25 septembrie - 1 octombrie 2024.

³¹ După alegerea conducerii, aducerea la cunoștința publică a componenței, sediului birourilor electorale și a datelor de

- programul de activitate al BESV a fost respectat în proporție de 94%;
- în cel puțin nouă cazuri BESV nu aveau un spațiu amenajat corespunzător astfel încât să-și desfășoare activitatea;
- doar 54% din BESV au făcut publică componența sa, iar 83% - orarul de lucru, astfel nefiind asigurată pe deplin respectarea obligației legale de a informa public privind activitatea birourilor;
- funcțiile de conducere sunt ocupate, în majoritate, de femei (91% din cele 189 vizitate). Echilibrul de gen în conducerea organului electoral a fost constatat doar pentru 20 birouri electorale (11% din cele 189 vizitate);
- în cel puțin cinci cazuri nu a fost respectată procedura de vot deschis la alegerea conducerii;
- doar 30% din birourile electorale vizitate sunt accesibile grupurilor de persoane vulnerabile, 34% - parțial accesibile, iar 36% - inaccesibile. În contextul dat, ținem să amintim că, începând cu 1 octombrie 2024, persoanele autorizate să participe la procesul electoral, inclusiv alegătorii, pot verifica veridicitatea datelor incluse în listele electorale disponibile la BESV, iar accesibilitatea birourilor este esențială pentru ca cetățenii să-și poată exercita acest drept. Considerăm că, instituțiile statului trebuie să asigure persoanelor cu nevoi speciale condiții normale de integrare socială, inclusiv, participarea în procesul electoral la toate nivelurile.

2.4. Activitatea administrației publice

În zilele de 30 septembrie 2024 - 1 octombrie 2024, observatorii Promo-LEX au vizitat în teritoriu 109 de localități în care își au sediul autoritatea publică locală. În rezultatul acestor vizite, au fost constatate următoarele aspecte:

Adoptarea deciziei privind asigurarea spațiilor de afișaj. 107 de primării (98% din cele 109 vizitate) au adoptat decizia privind asigurarea spațiilor de afișaj. Dintre acestea, doar 70 de decizii (65%) au fost afișate la sediul APL. În același timp, doar în 86 UAT (79% din cele 109 vizitate) au fost amenajate locuri curate pentru afișaj.

Adoptarea deciziei privind oferirea spațiilor destinate întâlnirilor cu alegătorii. Din cele 109 localități vizitate, 103 de primării (94%) au adoptat decizii cu privire la oferirea spațiilor destinate întâlnirilor cu alegătorii. Dintre acestea, doar 67 de decizii (65%) sunt afișate la sediul APL. Din 103 APL care au adoptat decizii, 73 (71%) oferă spațiul destinat întâlnirilor cu alegătorii gratis iar 30 APL (29%) au stabilit taxe de la 1,63 lei la 500 de lei per oră și, respectiv, 1.000 de lei și 2.000 de lei per întâlnire. Printre spațiile oferite menționăm: case de cultură, săli de festivități, instituții de învățământ, parcuri și piețe, stadioane, biblioteci, săli de ședințe ale primăriilor.

Atribuțiile APL în desemnarea membrilor în organul electoral. În urma analizei hotărârilor CECE privind confirmarea nominală a 1.533 de BESV, constatăm că, în cazul a 36 de birouri electorale consiliul local nu a desemnat niciun membru, iar pentru 34 BESV numărul membrilor desemnați a fost mai mic decât 3. De asemenea, menționăm că în 477 de BESV, consiliul local a făcut uz de dreptul de a completa componența biroului electoral în condițiile art. 38, alin. (11) din Codul electoral³².

Atribuțiile APL în declararea locului de ședere a alegătorilor. În perioada de observare au fost semnalate cazuri de aplicare defectuoasă de către reprezentanții administrației publice locale a

contact.

³² În cazul în care partidele politice nu prezintă candidaturile lor în componența biroului electoral al secției de votare cel târziu cu 5 zile înainte de expirarea termenului de constituire a biroului, numărul necesar de membri se completează de către consiliul local.

prevederilor Regulamentului CEC cu privire la întocmirea, administrarea, difuzarea și actualizarea listelor electorale³³. Astfel, unele persoane care s-au prezentat la ghișeul unic al unor Preturi din cadrul Primăriei mun. Chișinău pentru declararea noului loc de ședere pentru a putea fi înscrși în lista electorală la secția de votare, corespunzător locului șederii, erau rugați să se prezinte repetat în următoarea zi pentru ca acestora să li se elibereze o recipisă privind confirmarea declarării locului nou de ședere.

MO Promo-LEX recomandă CEC să digitalizeze procedura declarării noului loc de ședere, astfel încât alegătorii personal să-și poată actualiza informația cu privire la locul temporar de ședere.

³³ [Regulamentul](#) CEC privind întocmirea, administrarea, difuzarea și actualizarea listelor electorale, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 1153 din 04.08.2023

III. CONTESTAȚII ȘI LITIGII ELECTORALE

3.1. Contestații depuse la CEC

În perioada de observare, în adresa CEC au fost depuse **10 contestații**. Acestea au vizat utilizarea resurselor administrative (4 cazuri), constituirea secțiilor de votare (3 cazuri), publicitatea electorală (1 caz), agitația electorală (1 caz) și refuzul înregistrării candidatului (1 caz).

1. La 20.09.2024 autoritatea electorală centrală a înregistrat contestația³⁴ lui Renato Usatîi cu nr. CEC-7/16482. În contestație se menționează că Maia Sandu a donat premiul „Robert Blum pentru Democrație 2024”, în valoare de 25000 de euro, pentru repararea și conservarea unei biserici din satul Nișcani, raionul Călărași. Astfel, în viziunea autorului contestației, Primăria satului Nișcani din raionul Călărași, postând despre aceasta pe pagina „Facebook” a acesteia, a admis utilizarea resurselor administrative.

CEC a examinat contestația în patru zile și a declarat-o inadmisibilă³⁵, motivându-și soluția prin faptul că autorul contestației nu a prezentat probe în susținerea solicitărilor înaintate, inclusiv nu a respectat termenele de depunere a contestației.

Într-o altă ordine de idei, prezintă interes și faptul că autorul contestației pe lângă solicitarea de a fi constatată utilizarea resurselor administrative de către Primăria satului Nișcani, a mai solicitat și examinarea modalității de efectuare a donației, dar și legalității donației făcute Bisericii din satul Nișcani de către concurentul electoral Maia Sandu. CEC însă, reținând inadmisibilitatea contestației, nu a verificat această pretenție.

2. La 24.09.2024 un alegător (Vasile Bolea) a depus în adresa CEC o contestație în care solicită constatarea utilizării resurselor administrative de către candidatul Maia Sandu. Acesta invocă faptul că, în spațiul public au apărut spoturi video, în care candidatul la alegerile prezidențiale, Maia Sandu, care este și Președintele în exercițiu vorbește despre acțiunile realizate în localitățile rurale prin intermediul proiectului „Satul european”. Spoturile descrise au fost publicate pe pagina Facebook și Youtube a Președinției.

CEC a examinat contestația în două zile și a emis răspunsul nr. CEC-8/6057 din 26.09.2024, în care a menționat că Vasile Bolea nu este îndreptățit să depună o contestație în cazul în care acesta nu a invocat un drept vătămat.

3. La 25.09.2024 Vasile Bolea a mai depus o contestație în adresa CEC, în care a solicitat constatarea utilizării resurselor administrative de către Ministrul Agriculturii și Industriei Alimentare, Vladimir Bolea. Potrivit contestației, la 31.07.2024 în timpul unei ședințe online cu șefii direcțiilor agricole raionale, Vladimir Bolea i-a îndemnat pe aceștia să le comunice agricultorilor ca la 20 octombrie 2024 să participe la alegeri și să voteze la referendum pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, făcând mențiunea că discursul dat reprezintă o declarație politică.

Amintim că miniștrii cad sub incidența interdicției de utilizare ilicită a resurselor administrative, aceștia fiind demnitari. În acest context, precizăm că pe lângă prevederile Codului electoral care interzic utilizarea ilicită a resurselor administrative (art. 1 și 16), Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică³⁶, la art. 10 stabilește că demnitarul, în exercitarea atribuțiilor funcționale, trebuie să se abțină de la propagarea doctrinei și ideologiei partidului sau

³⁴ [Contestația](#) înaintată de către Renato Usatîi

³⁵ [Hotărârea](#) CEC nr. 2946 din 24.09.2024 cu privire la sesizarea nr. CEC-7/16482 din 20 septembrie 2024.

³⁶ [Legea](#) nr. 199/2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică;

organizației social-politice al cărei membru sau al cărei exponent este, inclusiv să se abțină de la participarea la colectarea de fonduri, la folosirea resurselor administrative.

CEC a examinat contestația într-o zi și a emis răspunsul nr. CEC-8/6056 din 26.09.2024. Ca și în cazul contestației nr. 3, CEC a reținut că autorul contestației nu a invocat vătămarea unui drept subiectiv concret.

4. La 25.09.2024 Ion Chicu, a depus o contestație³⁷ în adresa CEC, înregistrată cu nr. CEC-10Apr/1. Autorul contestației invocă încălcările admise de către Maia Sandu manifestate prin implicarea minorilor în campania electorală. Acesta precizează că reprezentanții minori ai organizației de tineret ai PAS au distribuit ziare și pliante în calitate de materiale de agitație electorală ce vizează concurentul electoral Maia Sandu. CEC a examinat contestația³⁸ în două zile și a expediat-o în adresa IGP, pentru soluționare conform competenței³⁹.

5. La 26.09.2024 Ion Duca, secretarul consiliului local al comunei Sadîc, a depus în adresa CEC o cerere prealabilă înregistrată cu nr. CEC-10Apr/2⁴⁰, prin care a solicitat CEC să oblige CECE nr. 8 Cantemir să facă modificări în hotărârea emisă, sub aspectul includerii unei persoane în calitate de membru a acestui BESV nr. 8/39 Sadîc, ș.a. În aceeași zi, Ion Avram, consilier local al comunei Sadîc și Maria Parșova, persoana desemnată de consiliul local al comunei Sadîc pentru a fi membru al BESV nr. 8/39, au depus o cerere prealabilă cu același conținut, înregistrată cu nr. CEC-10Apr/3⁴¹.

CEC a dispus conexarea acestor cereri și le-a examinat la ședința din 29.09.2024, pronunțând o hotărâre de inadmisibilitate⁴² în acest sens. CEC a motivat soluția prin faptul că autorii cererilor nu au demonstrat vătămarea unor drepturi, ce-i vizează și nu dispune de împuterniciri să înainteze în nume și inițiativă proprie contestații asupra acțiunilor altor entități publice (cazul Ion Duca).

6. La 26.09.2024 Vasile Bolea a depus o contestație în adresa CEC împotriva AO „Cetățeni pentru Europa”, care ar fi făcut agitație electorală în susținerea referendumului constituțional din 20.10.2024, atât prin intermediul unui portal digital și a paginii Facebook, cât și prin intermediul întrunirilor în diferite localități ale țării.

Autorul contestației a solicitat CEC constatarea încălcării legislației, întrucât în campania electorală organizația necomercială nu poate face agitație⁴³.

CEC a examinat contestația în 5 zile și a emis răspunsul nr. CEC-8/6096 din 01.10.2024, prin care a expediat IGP contestația vizată, conform competenței, în vederea examinării prin prisma contravenției prevăzută de art. 52 alin. (2) din Codul contravențional (efectuarea agitației electorale de către organizațiile necomerciale în cadrul campaniei electorale).

7. La 27.09.2024 Vasile Bolea a mai depus o contestație în adresa CEC, prin care acesta solicită autorității electorale centrale să constate utilizarea resurselor administrative de către Maia Sandu în cadrul lansării în campania electorală.

³⁷ [Contestația](#) depusă la CEC de către Ion Chicu vs Maia Sandu

³⁸ [Răspunsul](#) CEC la contestația depusă de Ion Chicu

³⁹ CEC și-a întemeiat poziția pe prevederile art. 50 alin. (2) și 400 din [Codul contravențional](#) și art. 10 alin. (3) lit. n) din [Legea](#) nr. 62/2022 cu privire la publicitate

⁴⁰ [Contestația](#) depusă de Ion Duca vs CECE nr. 8 Cantemir;

⁴¹ [Contestația](#) depusă de Ion Avram și Maria Parșova vs CECE nr. 8 Cantemir

⁴² [Hotărârea](#) CEC nr. 2978 din 29.09.2024 cu privire la contestațiile (cererile prelabile) nr. CEC-10Apr/2 și CEC-10Apr/3 din 26 septembrie 2024 depuse de domnii Duca Ion, Avram Ion și doamna Parșova Maria

⁴³ Art. 6 alin. (5) din [Legea](#) nr. 86/2020 cu privire la organizațiile necomerciale

Acesta menționează că la evenimentul de lansare, care a avut loc la 20.09.2024, pe lângă cetățenii de rând, au participat și demnitari de stat, inclusiv președintele Parlamentului, Igor Grosu și premierul Dorin Recean. De asemenea, miniștri, deputați, primari, profesori și oameni de cultură. Autorul sesizării a specificat că demnitarii au participat la eveniment în timpul orelor de lucru, pentru care ei sunt plătiți din bugetul de stat.

CEC a examinat contestația în patru zile și a emis răspunsul nr. CEC-8/6097 din 01.10.2024, în care doar s-a limitat la expunerea prevederilor legale iar răspunsul în sine nu conține soluția asupra contestației vizate.

8. La 27.09.2024 Igor Munteanu a înaintat o cerere prealabilă, înregistrată cu nr. CEC-10Apr/4, în care și-a exprimat dezacordul cu refuzul înregistrării sale în calitate de candidat la funcția de Președinte⁴⁴. CEC a soluționat cererea prealabilă în aceeași zi,⁴⁵ informându-l pe Igor Munteanu despre faptul că potrivit Codului electoral, hotărârile CEC se contestă direct în instanța de judecată, fără respectarea procedurii prealabile.

9. La 27.09.2024 PSRM a depus o cerere prealabilă, înregistrată cu nr. CEC-10Apr/5, prin care contestă hotărârea nr. 9⁴⁶ din 25.09.2024 adoptată de CECE nr. 38. Hotărârea vizează excluderea a trei secții de votare din Federația Rusă (nr. 38/196, 38/197 și 38/198), din cele cinci⁴⁷, organizarea căror a fost dispusă anterior de CEC.

Autorii sesizării menționează că hotărârea CEC nr. 2866 din 14.09.2024 are caracterul obligatoriu, dat fiind faptul că aceasta deja a fost supusă controlului judecătoresc. Aici atragem atenția că însăși PSRM a contestat la Curtea de Apel Chișinău, la 17.09.2024, această hotărâre a CEC.

CEC a examinat cererea respectivă în două zile și la 29.09.2024, a hotărât admiterea parțială a contestației înaintate⁴⁸, dispunând ca MAE în decurs de 2 zile să întreprindă acțiuni în vederea înaintării propunerilor pentru constituirea birourilor electorale ale secțiilor de votare ce au fost excluse. Totodată, CEC a obligat CECE nr. 38 să întreprindă acțiunile privind constituirea celor trei birouri electorale în decurs de 3 zile. MAE.

CEC și-a întemeiat soluția prin faptul că MAE nu și-a îndeplinit obligațiile legale în procesul electoral, întrucât și-a retras propunerile candidaturilor, fără a oferi o justificare corespunzătoare, și a omis să informeze Comisia Electorală Centrală în legătură cu acest fapt.

În perioada de observare, CEC a examinat contestațiile în termen (de la 1 la 5 zile), spre deosebire de perioadă precedentă de raportare. Aceasta chiar dacă în această perioadă au fost înregistrate mai multe contestații.

MO Promo-LEX salută decizia CEC de a publica contestațiile și soluțiile adoptate în compartimentul dedicat la rubrica „Alegeri prezidențiale 2024” de pe pagina web a CEC. Totuși, constatăm cu regret că și în această perioadă de raportare nu au fost publicate unele sesizări pe pagina web a Comisiei.

⁴⁴ [Hotărârea](#) CEC nr. 2942 din 24.09.2024 cu privire la cererea de înregistrare a domnului Igor Munteanu în calitate de candidat la funcția de Președinte al Republicii Moldova, desemnat de Partidul Politic Coaliția pentru Unitate și Bunăstare, confirmarea reprezentantului concurentului electoral și a persoanei responsabile de finanțe (trezorerul)

⁴⁵ [Răspunsul](#) CEC expediat în adresa lui Igor Munteanu

⁴⁶ [Hotărârea](#) nr. 9 din 25.09.2024 adoptată de CECE nr. 38

⁴⁷ [Hotărârea](#) CEC nr. 2866 din 14.09.2024

⁴⁸ [Hotărârea](#) CEC nr. 2977 din 29.09.2024 cu privire la contestația (cererea prealabilă) nr. CEC-10Apr/5 din 27 septembrie 2024 a Partidului Politic „Partidul Socialiștilor din Republica Moldova”;

De asemenea, constatăm că CEC în continuare, nu informează autorii contestațiilor despre calea de atac, contrar art. 120 alin. (1) lit. h) din Codul administrativ .

3.2. Contestații depuse la CECE

Potrivit observatorilor Promo-LEX, la 24.09.2024 CECE nr. 31 Șoldănești a fost sesizată de către IP Șoldănești. Astfel, poliția a informat CECE despre amplasarea în or. Șoldănești a unui panou cu conținut politic, ce aparține Partidului Nostru, contrar Legii cu privire la publicitate.

Examinând această sesizare, CECE nr. 31 Șoldănești a decis remiterea sesizării în adresa Poliției, deoarece potrivit Codului contravențional, acest tip de contravenții se constată și se examinează de către poliție.

3.3. Litigii electorale

În perioada de observare, în adresa instanțelor de judecată au fost înaintate **opt acțiuni**, care au vizat excluderea formațiunii politice din lista partidelor cu drept de participare la alegeri, constituirea secțiilor de votare, refuzul de înregistrare în calitate de persoană de încredere, anularea Regulamentelor adoptate de CEC, refuzul eliberării listelor de subscripție ș.a.

1. La 17.09.2024 Partidul Șansă a înaintat în adresa Curții de Apel Chișinău o acțiune împotriva CEC ce vizează excluderea formațiunii respective din lista partidelor politice care au dreptul de a participa la alegerile din 20 octombrie 2024.

Curtea de Apel Chișinău a examinat acțiunea în două zile și la 19.09.2024 a respins-o ca neîntemeiată⁴⁹.

Instanța de judecată a indicat că, „nu poate reține ca întemeiat argumentul Partidului Politic „Șansă”, precum că speței sunt aplicabile prevederile art. 21 alin. (8) din Legea privind partidele politice, în conformitate cu care, activitatea partidului politic nu poate fi limitată pe parcursul campaniei electorale la care participă. Or, activitatea partidului politic nu poate fi limitată numai pe parcursul campaniei electorale la care participă, care, conform noțiunii de la art. 1 și 70 alin. (3) din Codul electoral nr. 325/2022, începe la data înregistrării concurentului electoral, dar nu mai devreme de 30 de zile înainte de ziua votării. Ziua alegerilor a fost fixată pentru data de 20 octombrie, respectiv în ce privește Partidul Politic „Șansă”, limitarea s-a efectuat în afara campaniei electorale, hotărârea contestată fiind emisă la 14 septembrie 2024”.

La 19.09.2024 Partidul Politic „Șansă” a depus recurs împotriva hotărârii instanței de apel. Curtea Supremă de Justiție a examinat recursul în 6 zile, declarându-l inadmisibil la 25.09.2024⁵⁰.

2. La 17.09.2024 PSRM a înaintat o acțiune, în care și-a exprimat dezacordul cu poziția CEC în raport cu organizarea secțiilor de votare în străinătate și⁵¹ în principal, nefiind de acord cu numărul de secții de votare propuse pentru Federația Rusă.

Curtea de Apel Chișinău a examinat acțiunea în trei zile și la 20.09.2024 a pronunțat hotărârea⁵², prin care a respins ca neîntemeiată o parte din pretențiile înaintate de PSRM, pe celelalte declarându-le

⁴⁹ [Hotărârea](#) Curții de Apel Chișinău din 19.09.2024 în cauza Partidul Șansă vs CEC

⁵⁰ [Încheierea](#) Curții Supreme de Justiție din 25.09.2024 în cauza Partidul „Șansă” vs CEC

⁵¹ [Hotărârea](#) CEC nr. 2866 din 14.09.2024 cu privire la organizarea secțiilor de votare în străinătate și secțiilor de votare pentru votul prin corespondență pentru referendumul republican constituțional și alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 20 octombrie 2024.

⁵² [Hotărârea](#) Curții de Apel Chișinău din 20.09.2024 în cauza PSRM vs CEC.

inadmisibile. În partea ce ține de contestarea numărului de secții de votare propuse pentru Federația Rusă, instanța de judecată a reținut la aprecierea legalității hotărârii CEC, avizul Ministerului Afacerilor Externe și răspunsul Serviciului de Informații și Securitate.

Totodată, instanța de judecată a declarat inadmisibilă acțiunea depusă în partea obligării autorității electorale de a emite un act administrativ favorabil, fiind invocat că „anterior sesizării instanței de contencios administrativ, PSRM nu a respectat prevederile art. 208 alin. (3) Cod administrativ, respectiv nu a formulat anterior adresării în instanță o cerere adresată în acest sens autorității publice competente”.

Amintim că pe o cauză similară, în contextul alegerilor parlamentare anticipate din 2021, Curtea de Apel Chișinău⁵³ a reținut considerentele Curții Constituționale⁵⁴, care a precizat că „hotărârile Comisiei Electorale Centrale privind deschiderea unor secții de votare nu sunt acte administrative cu caracter individual, ci sunt acte administrative cu caracter normativ. Ele sunt adoptate pentru punerea în aplicare a prevederilor pertinente din Codul electoral, vizează un număr nedeterminat de subiecte și au un caracter general. Prin urmare, în cazul contestării unor astfel de hotărâri în instanța de judecată nu este necesară parcurgerea procedurii prealabile”.

Revenind la hotărârea din cauza PSRM vs CEC din 20.09.2024, se impune concluzia că, Curtea de Apel Chișinău, a aplicat greșit norma legală de la art. 208 alin. (3) din Codul administrativ.

La 23.09.2024 PSRM a depus recurs împotriva hotărârii Curții de Apel Chișinău din 20.09.2024. Corespunzător, CSJ a examinat recursul în 2 zile și la 25.09.2024, l-a declarat inadmisibil⁵⁵.

3. La 17.09.2024 Curtea de Apel Chișinău a înregistrat o acțiune, înaintată de Gheorghe Guzun împotriva CEC. Obiectul acțiunii înaintate a constituit răspunsul CEC prin care autoritatea electorală centrală îi refuză acestuia în eliberarea listelor de subscripție. Instanța de judecată a examinat acțiunea în trei zile și a declarat-o inadmisibilă⁵⁶, motivând prin faptul că reclamantul nu a înlăturat neajunsurile.

4. La 20.09.2024 în adresa Curții de Apel Chișinău a fost înaintată o acțiune de către Tudor Șoilița. Reclamantul a solicitat anularea Regulamentului privind particularitățile organizării și implementării votului prin corespondență, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 2680 din 05.08.2024.

Instanța de judecată a examinat acțiunea în 10 zile și a pronunțat dispozitivul hotărârii la 30.09.2024⁵⁷, prin care a respins ca neîntemeiată acțiunea depusă de Tudor Șoilița.

5. La 26.09.2024 candidatul Renato Usatîi a înaintat o acțiune, prin care a solicitat obligarea CEC de a emite o hotărâre suplimentară prin care să-l confirme pe Alexandr Berlinschii în calitate de persoană de încredere. Instanța de judecată a examinat acțiunea în patru zile și la 30.09.2024 a adoptat hotărâre⁵⁸ de respingere.

Instanța de judecată a reținut că „având în vedere faptul că Alexandr Berlinschii a deținut funcția de membru al CEC, iar încetarea calității de membru a acestuia a avut loc în temeiul Hotărârii Parlamentului nr. 88 din 12 aprilie 2024, CEC întemeiat a ținut cont de interdicțiile prevăzute la art. 20 din Legea privind declararea averii și a intereselor personale, nr. 133 din 17.06.2016 și a refuzat

⁵³ [Hotărârea](#) Curții de Apel Chișinău din 17.06.2021 în cauza Blocul electoral „Renato Usatîi” și alții împotriva CEC.

⁵⁴ [Decizia](#) de inadmisibilitate nr. 94 din 15.06.2021, adoptată de Curtea Constituțională, pct. 30.

⁵⁵ [Încheierea](#) Curții Supreme de Justiție în cauza PSRM vs CEC

⁵⁶ [Încheierea](#) Curții de Apel Chișinău din 20.09.2024 în cauza Gheorghe Guzun vs CEC

⁵⁷ [Dispozitivul hotărârii](#) Curții de Apel Chișinău, pronunțat în cauza Tudor Șoilița vs CEC

⁵⁸ [Hotărârea](#) Curții de Apel Chișinău în cauza Renato Usatîi și Alexandru Berlinschii vs CEC

de a-l înregistra pe Alexandr Berlinschii în calitate de persoană de încredere din partea domnului Renato Usatîi, candidat la alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 20 octombrie 2024”.

6. La 27.09.2024 Curtea de Apel Chișinău a înregistrat acțiunea depusă de PN și Renato Usatîi împotriva CEC, cu privire la anularea hotărârii CEC nr. 2946 din 24.09.2024. În acțiunea depusă, Renato Usatîi contestă soluția CEC adoptată în raport cu sesizarea reclamantului cu privire la donația făcută Bisericii din satul Nișcani de către concurentul electoral Maia Sandu.

Curtea de apel a examinat acțiunea în patru zile și la 01.10.2024 a pronunțat dispozitivul hotărârii⁵⁹ pe acest caz și a respins acțiunea înaintată de Renato Usatîi, ca fiind neîntemeiată.

7. La 27.09.2024 Igor Munteanu și CUB s-au adresat la Curtea de Apel Chișinău cu o acțiune, în care au solicitat anularea hotărârii CEC privind refuzul de înregistrare în calitate de candidat la funcția de Președinte. Instanța de judecată a examinat acțiunea în cinci zile și a pronunțat dispozitivul hotărârii⁶⁰ la 01.10.2024, respingând acțiunea ca fiind neîntemeiată.

8. La 30.09.2024 PDCM a înaintat în adresa Curții de Apel Chișinău o acțiune, prin care a solicitat obligarea CEC de a examina o contestație în care se invocă încălcările admise de către candidatul Maia Sandu manifestate prin implicarea minorilor în campania electorală.

Instanța de judecată a examinat acțiunea în trei zile și a pronunțat dispozitivul hotărârii la 02.10.2024⁶¹, respingând acțiunea depusă ca neîntemeiată.

*În perioada de observare, MO Promo-LEX a constatat că, acțiunile au fost examinate de către instanțele de judecată într-un termen ce a variat de la **2 la 10 zile**. Precizăm că termenul de examinare a contestațiilor a fost depășit în două cazuri, cu o zi și corespunzător cu patru zile. Aici, amintim că potrivit Codului electoral⁶², în perioada electorală, instanțele de judecată examinează contestațiile în termen de 3 zile, cu posibilitatea prelungirii acestui termen cu 2 zile, în cazuri complexe.*

3.4. Activitatea organelor de drept

La 01.10.2024, Centrul Național Anticorupție a desfășurat acțiuni de urmărire penală în orașul Comrat în cadrul unor cauze penale pornite pe fapte de spălare de bani, falsificarea rapoartelor financiare și finanțarea ilegală a unui partid politic.

Astfel, conform comunicatului Centrului⁶³, în procesul documentării au fost fixate mai multe episoade de mobilizare a cetățenilor la proteste contra unor remunerații bănești, achitarea ilegală a transportatorilor de pasageri la protestele organizate, precum și achitarea salariilor pentru activiștii formațiunii. De asemenea, a fost documentată plata suplimentelor la pensii și la salarii pentru unii bugetari prin intermediul aplicației „ПСБ” a Băncii din Federația Rusă “Промсвязьбанк”. În total, au fost efectuate 51 de percheziții la 20 figuranți, inclusiv în birourile acestora din incinta organizației teritoriale Comrat a formațiunii politice vizate. Totodată, percheziții au avut loc la domiciliile și în automobilele bănușilor.

⁵⁹ [Dispozitivul](#) hotărârii în cauza Renato Usatîi vs CEC

⁶⁰ [Dispozitivul hotărârii](#) Curții Apel Chișinău din 01.10.2024 în cauza Igor Munteanu și CUB vs CEC;

⁶¹ [Dispozitivul hotărârii](#) Curții Apel Chișinău din 02.10.2024 în cauza PDCM vs CEC;

⁶² [Codul electoral](#), art. 100 alin. (1) și (9);

⁶³ [Comunicatul](#) Centrului Național Anticorupție din 01.10.2024

La 03.10.2024 într-o conferință de presă⁶⁴, organizată de IGP și Procuratura Anticorupție, organele de drept au anunțat că în aceeași zi, dimineața, au avut loc percheziții în cadrul unei cauze penale pornite pe faptul finanțării partidelor politice, coruperii alegătorilor și spălării de bani.

Șeful IGP, Viorel Cernăuțeanu a comunicat că în cadrul cauzei penale a fost stabilit că pe parcursul lunii septembrie au fost transferați circa 15 milioane dolari în scopul coruperii alegătorilor, activităților de destabilizare ș.a. La fel, șeful IGP a declarat că în cadrul cauzelor contravenționale a fost identificat că, circa 130 mii cetățeni cu drept de vot au recepționat sume bănești în scopul coruperii. În cadrul conferinței de presă a fost prezentat un clip video, în care au fost prezentate materiale informative cu atributele blocului electoral „Victorie” și Partidului „Șansă”.

⁶⁴ [Conferința de presă](#) din 03.10.2024, organizată de IGP și Procuratura Anticorupție;

IV. DESEMNAREA ȘI ÎNREGISTRAREA COMPETITORILOR ELECTORALI

4.1. Înregistrarea candidaților la funcția de președinte

La 20 septembrie 2024 s-a încheiat perioada de depunere a dosarelor de înregistrare a candidaților pentru funcția de președinte. Din cele 13 GI care au colectat semnături în susținerea candidaților, 12 candidați au depus la CEC dosarele pentru înregistrare și listele de subscripție (în continuare LS). Candidatul independent, Alexandru Arseni a returnat LS fără a solicita înregistrarea acestuia în cursa electorală.

Tabelul nr. 2 Depunerea dosarelor pentru înregistrare

Nr. d/o	Candidatul	Partid politic/ Candidat independent	Data înregistrării GI	Data depunerii LS	Data examinării	Statut
1.	Alexandr Stoianoglo	PSRM	23.08.2024	26.08.2024	HCEC nr. 2802 din 02.09.2024	Înregistrat
2.	Maia Sandu	PAS	24.08.2024	06.09.2024	HCEC nr. 2843 din 12.09.2024	Înregistrat
3.	Renato Usatfi	PN	24.08.2024	12.09.2024	HCEC nr. 2890 din 18.09.2024	Înregistrat
4.	Vasile Tarlev	PPVM	03.09.2024	13.09.2024	HCEC nr. 2891 din 18.09.2024	Înregistrat
5.	Ion Chicu	PDCM	23.08.2024	16.09.2024	HCEC nr. 2911 din 21.09.2024	Înregistrat
6.	Irina Vlah	CI	24.08.2024	16.09.2024	HCEC nr. 2912 din 21.09.2024	Înregistrat
7.	Andrei Năstase	CI	26.08.2024	18.09.2024	HCEC nr. 2931 din 23.09.2024	Înregistrat
8.	Victoria Furtună	CI	26.08.2024	19.09.2024	HCEC nr. 2941 din 24.09.2024	Înregistrat
9.	Octavian Țicu	BE,„IMPREUNĂ”	23.08.2024	19.09.2024	HCEC nr. 2932 din 23.09.2024	Înregistrat
10.	Igor Munteanu	CUB	24.08.2024	20.09.2024	HCEC nr. 2942 din 24.09.2024	Respins
11.	Natalia Morari	CI	27.08.2024	20.09.2024	HCEC nr. 2943 din 24.09.2024	Înregistrat
12.	Tudor Ulianovschi	CI	24.08.2024	20.09.2024	HCEC nr. 2944 din 24.09.2024	Înregistrat

În urma verificării dosarelor candidaților și LS au fost înregistrați în cursa electorală 11 candidați la funcția de președinte, dintre care cinci sunt candidați independenți, cinci au fost desemnați de partidele politice și un candidat desemnat de un bloc electoral.

Comparativ cu alegeri prezidențiale din 2020, când au fost înregistrați 8 candidați, numărul concurenților la acest scrutin a crescut. La fel, a crescut ponderea femeilor care candidează, de la 25% (anul 2020) la 36% (2024). Remarcăm și creșterea numărului candidaților independenți, spre deosebire de scrutinul prezidențial precedent, în cadrul căruia a fost înregistrat doar un CI.

La acest scrutin, CEC a respins înregistrarea candidatului la funcția de președinte într-un singur caz - Igor Munteanu, desemnat de CUB. Conform hotărârii CEC nr. 2942 din 24 septembrie 2024, în urma verificării a 17.357 de semnături ale susținătorilor, Comisia a constatat că numărul de semnături pentru susținerea candidatului s-a redus sub plafonul minim de 15.000 stabilit de legislație, precum și faptul că GI nu a prezentat LS cu semnăturile valabile a cel puțin 600 susținători, din cel puțin

jumătate din numărul UAT de nivelul al doilea - doar listele din 12 UAT (din 22 UAT) conțineau numărul minim necesar de semnături valabile.

Din totalul semnăturilor procesate, 14.827 s-au considerat a fi valabile, iar 2.530 au fost declarate nevalabile în conformitate cu prevederile art. 67 alin. (4) și (5) din Codul electoral și pct. 163 subpct. 2) din Regulamentul privind constituirea și înregistrarea grupurilor de inițiativă, întocmirea, prezentarea și verificarea listelor de subscripție, aprobat prin HCEC nr. 1166/2023..

4.2. Colectarea semnăturilor susținătorilor și verificarea listelor de subscripție

Referitor la utilizarea Subsistemului Informatic „Lista de subscripție electronică” (SSI LSE) în procesul de colectare a semnăturilor, constatăm că alegătorii practic nu au utilizat această opțiune. Prin intermediul subsistemului au fost colectate semnăturile a doar 198 de susținători pentru 11 candidați (a se vedea tabelul nr. 3).

Misiunea de Observare a analizat hotărârilor CEC privind examinarea cererilor de înregistrare a candidaților și notele informative privind rezultatele verificării LS, constatăm că în medie, au fost declarate nevalabile circa 14% din semnăturile verificate de CEC. Comparativ cu precedentul scrutin prezidențial, numărul semnăturilor declarate nevalabile s-a micșorat: de la 16 % (2020) la 14 % (2024), fapt care s-ar putea datora, inclusiv și revizuirii temeiurilor de invalidare a semnăturilor, fiind permisă susținerea prin semnătură a mai multor candidați de către același alegător.

Cele mai puține semnături declarate nevalabile au fost în cazul candidatului Maia Sandu (5%), iar cele mai multe – în cazul candidatului Victoria Furtună (26%).

Tabelul nr. 3 Listele de subscripție prezentate de candidați

Nr. d/o	Candidatul	Nr. UAT niv. II	Durata de colectare	Semnături verificate	Semnături LSE	Semnături valabile	Semnături invalidate	Procent invalidare
1.	Alexandr Stoianoglo	27	3 zile	19.368	0	17.925	1 443	7%
2.	Maia Sandu	31	13 zile	19.734	82	18.580	966	5%
3.	Renato Usatfi	26	18 zile	18.056	9	16.353	1 703	9%
4.	Vasile Tarlev	26	10 zile	18.867	3	16.338	2 529	13%
5.	Ion Chicu	25	24 zile	18.210	9	16.516	1 694	9%
6.	Irina Vlah	23	23 zile	18.464	8	16.016	2 448	13%
7.	Andrei Năstase	26	23 zile	19.224	5	16.139	3 085	16%
8.	Victoria Furtună	24	24 zile	22.022	11	16.397	5 625	26%
9.	Octavian Țicu	28	27 zile	17.492	11	15.031	2 461	14%
10.	Igor Munteanu	22	27 zile	17.357	5	14.827	2 530	15%
11.	Natalia Morari	26	24 zile	18.954	25	15.210	3 744	20%
12.	Tudor Ulianoschi	22	27 zile	18.055	30	15.106	2 949	16%

Analizând perioadele de colectare a semnăturilor de către GI, observăm că semnăturile în susținerea candidatului Alexandr Stoianoglo au fost colectate în cel mai restrâns termen, de doar 3 zile. Cea mai lungă perioadă de colectare a semnăturilor a fost de 27 de zile, timp în care 3 GI au colectat numărul necesar de semnături în susținerea candidaților Octavian Țicu, Igor Munteanu și Tudor Ulianoschi.

În urma verificării LS și a semnăturilor susținătorilor, Comisia a constatat încălcări ale prevederilor Codului electoral, fapt care a condus la invalidarea a cel puțin 23 de liste de subscripție și 31.177 de semnături ale susținătorilor. LS au fost invalidate în următoarele circumstanțe:

- LS este de un alt model sau serie decât cele eliberate de organul electoral;
- LS nu este semnată de colector și/sau lipsește numele/prenumele collectorului;
- colector neautorizat.

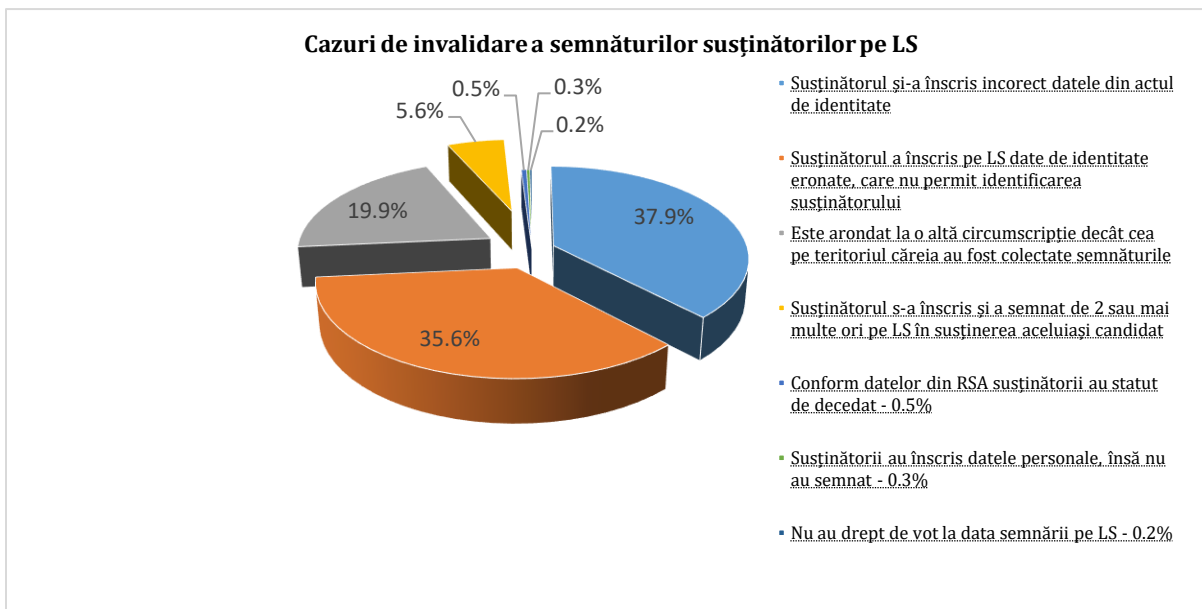
Ținem să menționăm că a fost constatat un caz în care LS a unui candidat a fost identificată în dosarul altui candidat, și viceversa (candidații Victoria Furtună și Igor Munteanu). Totodată, organele de ordine publică și siguranță națională au comunicat CEC câteva cazuri de colectare a semnăturilor de colectori neautorizați:

- 1) Implicarea unui ofițer de urmărire penală din cadrul IP Florești în acțiunile de colectare a semnăturilor în susținerea candidatului Irina Vlah. Drept urmare, CEC a decis că nu va lua în considerare semnăturile colectate în r. Florești;
- 2) Colectarea semnăturilor în susținerea Victoriei Furtună de către parohul Bisericii din s. Miciurin, r. Drochia. CEC a decis că nu va lua în considerare semnăturile conținute pe lista de subscripție respectivă.
- 3) Colectarea semnăturilor în susținerea Victoriei Furtună de către persoane care nu fac parte din grupul de inițiativă (două demersuri parvenite de la SIS, și unul - de la IP Florești). Din cauza că în demersurile organelor de ordine publică și siguranță națională nu era indicat numărul listelor de subscripție pe care au fost colectate aceste semnături, CEC a fost în imposibilitate să ia în considerare la verificarea semnăturilor informațiile comunicate.

Cu referință la circumstanțele invalidării semnăturilor susținătorilor observăm că cele mai multe cazuri de invalidare au fost în următoarele condiții: susținătorul și-a înscris incorect datele din actul de identitate (37,9%) și susținătorul a înscris în LS date de identitate eronate, care nu permit identificarea acestuia (35,6%).

În 19,9% din cazuri de invalidare susținătorul care a semnat în liste era arondat la o altă circumscripție decât cea pe teritoriul căreia au fost colectate semnăturile. La acest aspect, ținem să menționăm că la acest scrutin prezidențial procedura de colectare a semnăturilor susținătorilor a suferit modificări odată cu adoptarea Codului electoral nr. 325/2022, și anume lista de subscripție urmează să conțină numai semnături ale susținătorilor din aceeași UAT de nivelul al doilea.

Reamintim că, anterior, potrivit Codului electoral nr. 1381/1997, în listele de subscripție puteau fi incluse doar semnături ale susținătorilor care domiciliază într-o singură localitate. Deși prevederea similară din noul Cod electoral a fost introdusă în scopul facilitării procesului de colectare a semnăturilor, constatăm că astfel de cazuri de invalidare persistă.



În contextul cazurilor de invalidare a semnăturilor referitoare la statutul susținătorilor la data semnării, constatăm un număr mare de cazuri (193) când conform datelor din RSA, susținătorii verificați au statut de decedat. Constatăm o tendință îngrijorătoare, or colectorul prin aplicarea semnăturii pe fiecare listă, confirmă că semnăturile susținătorilor au fost colectate de el personal și că identitatea persoanelor ale căror nume apar pe liste a fost verificată de el în baza actelor de identitate.

4.3. Înregistrarea participanților la referendumul republican constituțional

În perioada 21 august – 20 septembrie 2024, CEC a recepționat și a examinat 19 cereri privind înregistrarea în calitate de participant din partea a 17⁶⁵ partide politice și a BE „ÎMPREUNĂ”.

Tabelul nr. 4 Cererile de înregistrare în calitate de participant la referendum

Nr. d/o	Participantul	Opțiunea	Data depunerii dosarului	Statut	Data examinării HCEC
1.	PCRM	NU	21.08.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2723 din 23.08.2024
2.	PPVE	DA	26.08.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2755 din 29.08.2024
3.	MRM	DA	29.08.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2759 din 31.08.2024
4.	ALDE	DA	30.08.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2803 din 02.09.2024
5.	PR	NU	03.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2823 din 06.09.2024
6.	PȘ	NU	04.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2829 din 07.09.2024
				Revocat	HCEC nr. 2864 din 14.09.2024
7.	PSDE	DA	05.09.2024	Respins	HCEC nr. 2830 din 07.09.2024
8.	CUB	DA	10.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2844 din 12.09.2024
9.	BE „ÎMPREUNĂ”	DA	10.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2845 din 12.09.2024
10.	PAS	DA	10.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2846 din 12.09.2024

⁶⁵ PSDE a depus în mod repetat cererea de înregistrare în calitate de participant.

11.	MAN	DA	13.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2873 din 16.09.2024
12.	PPDA	DA	17.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2905 din 19.09.2024
13.	PACE	DA	18.09.2024	Respins	HCEC nr. 2913 din 21.09.2024
14.	AUR	DA	19.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2914 din 21.09.2024
15.	NOI	DA	20.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2927 din 23.09.2024
16.	ACASĂ	DA	20.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2928 din 23.09.2024
17.	PSDE	DA	20.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2929 din 23.09.2024
18.	PPV	NU	20.09.2024	Respins	HCEC nr. 2930 din 23.09.2024
19.	PPVP	DA	20.09.2024	Înregistrat	HCEC nr. 2945 din 24.09.2024

În urma examinării cererilor și seturilor de documente au fost înregistrați 15 participanți la referendum, dintre care 13 cu opțiunea „DA”, și respectiv, doi participanți cu opțiunea „NU”. Toate cererile au fost examinate în decurs de 3 zile, termen stabilit la art. 200 alin. (2), Codul electoral.

În procesul de examinare, Comisia a respins 3 solicitări de înregistrare a participanților la referendum, precum și a înregistrat un caz de revocare⁶⁶ a hotărârii de înregistrare.

La fel, cererea de înregistrare a Partidului Politic „VOINȚA POPORULUI” a fost examinată în cadrul a două ședințe ale Comisiei. La ședința Comisiei din 23 septembrie 2024, a fost prezentat proiectul de hotărâre privind respingerea înregistrării, din cauza neprezentării actelor ce atestă stabilirea componenței numerice și celei nominale a Consiliului Politic Național și lista persoanelor prezente la ședința acestuia. Acest proiect de hotărâre nu a întrunit numărul necesar de voturi, fiind invocat faptul că neprezentarea actelor solicitate suplimentar, nu poate servi ca temei de neînregistrare. Conform declarațiilor din ședință, toți solicitanții care au depus cereri de înregistrare în calitate de participant au fost supuși aceleași proceduri, fiind solicitate suplimentar actele sus-menționate.

În acest mod, cererea de înregistrare a participantului la referendum a fost transmisă spre reexaminare altui raportor, iar la ședința din 24 septembrie curent, a fost prezentat și aprobat proiectul privind înregistrarea PPVP în calitate de participant la referendum.

În acest context, MO Promo-LEX atrage atenția asupra importanței aplicării uniforme a procedurilor electorale pentru toți competitorii. În același timp, în cazul în care, în procesul de examinare a cererilor de înregistrare s-au depistat unele deficiențe ce nu permit luarea unei decizii în baza setului de documente prezentat conform prevederilor legale actuale, recomandăm CEC să intervină ulterior cu propuneri de modificare și ajustare a cadrului legal pentru eficientizarea procesului în scrutinele ulterioare.

Refuzuri de înregistrare a participanților la referendum. Pe întreaga perioadă de înregistrare, cererile a trei partide politice de înregistrare în calitate de participanți la referendum au fost respinse din următoarele motive:

- PSDE - lipsa cvorumului necesar pentru a declara deliberativă ședința Consiliului Politic Național al partidului⁶⁷,
- PACE - decizia de a participa la referendumul republican a fost aprobată de un alt organ decât cel competent conform statutului.
- Partidul Politic „VICTORIE” (în continuare PPV) – neprezentarea actelor suplimentar solicitate de Comisie ce atestă stabilirea componenței numerice și celei nominale a Biroului

⁶⁶ Prin hotărârea Judecătorei Bălți din 16 august 2024, s-a dispus limitarea activității PȘ pe un termen de 3 luni. Detalii în [Raportul nr. 2 al Misiunii de observare a scrutinelor din 20 octombrie 2024](#), pag. 33

⁶⁷ Caz descris în [Raportul nr. 2 al Misiunii de observare a scrutinelor din 20 octombrie 2024](#), pag. 33

Permanent Central și lista persoanelor prezente la ședința în care s-a luat decizia de participare la referendum. În cazul PPV, Comisia de asemenea, a constatat că prin solicitarea de înregistrare în calitate de participant la referendum, de facto se urmărește scopul ascuns de a legaliza promovarea opțiunii politice prin intermediul unui bloc electoral camuflat și neînregistrat oficial (refuzul înregistrării Blocului electoral „VICTORIE - ПОБЕДА”⁶⁸).

⁶⁸ Prin [HCEC nr. 2687/2024](#), Comisia a refuzat înregistrarea Blocului electoral „VICTORIE - ПОБЕДА”. Detalii în [Raportul nr. 1 al Misiunii Promo-LEX de Observare a scrutinelor din 20 octombrie 2024](#), pag. 21.

V. PRESTAȚIA COMPETITORILOR ELECTORALI

5.1. Activitatea concurenților electorali și a participanților la referendum

În primele zece zile de campanie electorală, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin 792 de activități desfășurate în vederea promovării candidaților la funcția de președinte și a referendumului constituțional (a se vedea tabelul nr. 5).

Potrivit informației raportate, cele mai multe activități – 286 (36%) - au fost desfășurate de PAS și Maia Sandu (PAS). În cazul acestora, majoritatea evenimentelor de promovare electorală au avut un caracter mixt, fiind promovată atât Maia Sandu (PAS), cât și referendumul constituțional. Urmează Alexandr Stoianoglo (PSRM) – cu cel puțin 217 activități de promovare și, respectiv, Renato Usatîi – cu cel puțin 104 activități.

Tabelul nr. 5 – Activitățile de campanie/informare desfășurate

<i>Scrutin electoral promovat</i>	<i>Distribuirea mat. informative</i>	<i>Întâlniri cu alegătorii</i>	<i>Deplasări în teritoriu</i>	<i>Altele</i>	<i>Proteste/ flashmob-uri</i>	<i>Conferințe de presă</i>	<i>Total</i>
Evenimente desfășurate de competitorii electorali							
Mixt	168	51	34	2	0		255
PAS	168	51	33	2			254
BE Împreună			1				1
Prezidențiale	316	56	27	10		10	419
Alexandr Stoianoglo (PSRM)	186	22	4	2		3	217
Renato Usatîi (PN)	85	11	6	2			104
Ion Chicu (PDCM)	17	6	6			1	30
Maia Sandu (PAS)	8	6	5	1		3	23
Vasile Tarlev (PVM)	15	2	1				18
Irina Vlah (CI)	4	7	2	1			14
Octavian Țicu (BE Împreună)	1		3	1		1	6
Andrei Năstase (CI)				2		1	3
Tudor Ulianoschi (CI)		1				1	2
Natalia Morari (CI)				1			1
Victoria Furtună (CI)		1					1
Referendum	46	27	4	3	13	2	95
PR/BP Victorie	27	24	2	2	12	2	69
MAN	12						12
PAS	4	2	2	1			9
PCRM	3	1			1		5
Evenimente desfășurate de alți subiecți interesați							
Referendum	1	11	0	2	9	0	23
Cetățeni pentru Europa	1	11		2			14
Alegătorii din țară/ Diaspora					9		9
Total	531	145	65	17	22	12	792

În funcție de locația în care au avut loc activitățile, cele mai multe – 16% au fost în Chișinău, urmat de Bălți – 12%, Florești, Dondușeni și Soroca – a câte 4%.

În cazul activităților desfășurate de PR/BP Victorie, amintim că în calitate de participant la referendum este înregistrat doar PR. Totuși, în contextul evenimentelor electorale observate, s-a constatat că organizatorii sunt din cadrul tuturor partidelor constituente ale BP Victorie, iar semnele de vizibilitate folosite sunt, de asemenea, ale BP Victorie (genți și tricouri cu inscripția Victorie, panouri LED cu inscripția Victorie etc.). Prin urmare, constatăm că promovarea electorală a referendumului (opțiunea NU) este, de facto, desfășurată de același bloc a cărui înregistrare a fost

refuzată de CEC⁶⁹. Amintim că BP Victorie este o formațiune politică fără statut juridic, constituită la 21 aprilie 2024 în or. Moscova, Federația Rusă, din care fac parte 4 partide politice înregistrate în Republica Moldova (PR, ȘANSĂ, FASM și PPV), afiliate lui Ilan Șor.

La același subiect, menționăm că întâlnirile electorale desfășurate de PR/BP Victorie nu sunt promovate public, acestea fiind anunțate doar pe canale închise de Telegram, fiind asigurat transportul organizat al alegătorilor. De asemenea, potrivit canalelor respective, aceste întâlniri pot fi desfășurate și câte două în aceeași zi, aceeași locație din cauza numărului mare de participanți (de exemplu, prima întrunire poate fi la ora 16, iar a doua la ora 19). Totodată, organizatorii asigură o evidență strictă a participanților, în baza unor liste pre-completate, fiind dificilă participarea întâmplătoare la acestea.

Potrivit unor interlocutori ai observatorilor Promo-LEX, pe lângă promovarea opțiunii NU la referendum, în cadrul întrunirilor electorale desfășurate de PR/BP Victorie, este promovată opțiunea de a NU vota candidata Maia Sandu (PAS).

Din aceleași surse închise de pe unele canale de Telegram, s-a constatat că PR/BP Victorie achită organizarea așa-numitelor "pichete solitare" (protest/ flashmob-uri) la care trebuie să participe minim 9 persoane, caz în care fiecare ar fi remunerat cu 200 de lei pentru participare. În cadrul acestui tip de eveniment nu sunt utilizate semnele de vizibilitate ale PR/BP Victorie, ci doar pancarte cu diferite slogane (Anti-UE ș.a.). Potrivit observatorilor Promo-LEX, proteste/ flashmob-uri cu participarea unui număr mic de participanți au fost organizate inclusiv peste hotare (Londra, Marea Britanie; Paris, Franța; Moscova, Federația Rusă etc.).

5.2. Publicitatea electorală

Pentru primele zece zile de campanie, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin 1.711 de situații în care a fost utilizată publicitatea electorală în vederea promovării candidaților la funcția de președinte și a referendumului constituțional (a se vedea tabelul nr. 6). Cele mai utilizate forme au fost materialele de vizibilitate (veste, genți, chipiuri etc.) – 34%, urmând materialele printate informative (pliante, flyere) – 21% și publicitatea sponsorizată – 21%.

Tabelul nr. 6. Cazuri de utilizare a publicității electorale

Formele de publicitate/ scrutin electoral	Veste, genți, chipiuri etc.	Ziare, pliante, flyere etc.	Panouri stradale, corturi	Postări sponsorizate	Spot- uri video	Google ads	TOTAL
Publicitatea utilizată de competitorii electorali							
Mixt	199	151	69	118	11		548
PAS	199	151	69	118	11		548
Prezidențiale	333	191	254	59	25	15	877
Alexandr Stoianoglo (PSRM)	194	103	97		7	2	403
Renato Usatii (PN)	90	74	82	27	3	6	282
Maia Sandu (PAS)	11	7	52	21	4	4	99
Ion Chicu (PDCM)	17	2	15	2	1		37
Vasile Tarlev (PVM)	16	1	5		1		23
Natalia Morari (CI)				9	5	2	16
Irina Vlah (CI)	4	2			2	1	9
Octavian Țicu (BE Împreună)	1	1	1		1		4
Tudor Ulianoschi (CI)		1	1				2
Andrei Năstase (CI)			1				1
Victoria Furtună (CI)					1		1
Referendum	50	8	16	43	4		121

⁶⁹ [Hotărârea](#) CEC nr. 2687 cu privire la cererea de înregistrare a Blocului electoral „VICTORIE - ПОБЕДА” pentru participare la referendumul republican constituțional și alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 20 octombrie 2024.

PR/BP Victorie	32	7	2	41	4		86
MAN	12						12
PCRM	4						4
PAS	2	1	14	2			19
Publicitatea utilizată de alți subiecți interesați							
Referendum/alegeri	4	2	9	137	13		165
Cetățenii pentru Europa	4	2	9	55	13		83
Veaceslav Platon				16			16
WatchDog.MD				22			22
Vocea moldovenilor				44			44
TOTAL	586	352	348	357	53	15	1.711

Cele mai multe cazuri de utilizare a publicității au fost în cazul PAS și Maia Sandu (PAS) – 39%, urmat de Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 24% și, respectiv, Renato Usatîi (PN) – 16%. De asemenea, MO Promo-LEX a constatat că, în cazul lui Ion Chicu (PDCM) au fost utilizate bannere pentru corturi și materiale de informare care au fost printate în perioada activității GI.

Regulile de utilizare și distribuire a publicității electorale sunt prevăzute în Regulamentul CEC privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public⁷⁰ (în continuare Regulament). Astfel, conform pct. 15 din același regulament, **în perioada campaniei electorale este interzisă utilizarea materialelor de publicitate politică în calitate de materiale de agitație electorală**. Contrar celor expuse însă, în perioada monitorizată, în cazul a 4 competitori electorali a fost raportată încălcarea acestei prevederi, după cum urmează:

- PAS - în cel puțin 18 cazuri a fost observată utilizarea publicității politice concomitent cu publicitatea electorală (flyere tipărite în iulie, bannere și billboard-uri din iunie 2024 etc.);
- Renato Usatîi (PN) - cel puțin 4 cazuri de utilizare a billboard-urilor amplasate înainte de începerea perioadei electorale (acestea au fost înlocuite abia la 24 – 25 septembrie 2024);
- Alexandr Stoianoglo (PSRM) - un caz de utilizare a bannerelor tipărite în iunie 2024 (ca perete a unui cort);
- PR/BP Victorie a distribuit flyere/afișe anti-UE tipărite înainte de începerea perioadei electorale.

Potrivit pct. 19 și 97 din Regulament, **fiecare material tipărit/imprimat trebuie să conțină următoarele informații**: denumirea lizibilă, ușor de deslușit și inteligibilă a furnizorului care l-a comandat și numele/denumirea subiectului publicității; genericul „Publicitate politică”, „Publicitate electorală”; datele de identificare ale entității economice specializate care a prestat serviciul tipografic și, după caz, ale persoanei care a realizat designul și/sau macheta materialului tipărit; tirajul executat, numărul comenzii și numărul facturii de plată. Contrar celor expuse însă, în cazul a trei candidați a fost observată utilizarea publicității electorale cu abateri de la prevederile menționate:

- Renato Usatîi (PN), în cazul căruia billboard-urile stradale și bannerele care sunt pereți ai corturilor nu conțin datele privind tirajul executat;
- Alexandr Stoianoglo (PSRM), au fost observate invitații fără date tipografice la o întrunire electorală din Ocnița;
- PR/BP Victorie a distribuit cel puțin trei tipuri de flyere/afișe anti-UE fără date tipografice (pe întreg teritoriul statului).

⁷⁰ [Regulamentul](#) CEC privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 1155 din 4 august 2023.

Potrivit pct. 76 al aceluiași act normativ, **este interzisă amplasarea publicității electorale** pe pavilioanele stațiilor de transport public, pe arbori și/sau prin vătămarea/distrugerea de arbori, pe piloni, în cimitire, lăcașuri de cult, scuaruri, parcuri, grădini publice, pe troițe, partea exterioară a geamurilor și balcoanelor blocurilor de locuit, gardurilor gospodăriilor private, precum și pe elementele de împrejmuire a acestora etc. Amplasarea afișajului publicitar în afara locurilor stabilite constituie contravenție și se sancționează conform Codului contravențional. Nici această prevedere nu este una nouă, fiind preluată din cadrul legal anterior, cu completarea listei locațiilor unde este interzisă amplasarea publicității (de exemplu, troițe, balcoane de locuit).

Contrar celor expuse, au fost observate cel puțin 20 de cazuri de plasare/distribuire a publicității electorale în locuri neautorizate. Dintre acestea, în 18 cazuri (90%) a fost vizat PR/BP Victorie și un caz – Alexandr Stoianoglo (PSRM).

5.3. Utilizarea abuzivă a resurselor administrative

Definirea și conceptul resurselor administrative, precum și utilizarea abuzivă a acestora în contextul alegerilor, inclusiv a referendumului, a fost analizat în rapoartele anterioare ale Promo-LEX⁷¹.

În perioada monitorizată, Promo-LEX a constatat cel puțin 32 de cazuri de utilizare abuzivă a resurselor administrative, dintre care în 30 de cazuri a fost vizat PAS și Maia Sandu (PAS), câte un caz – PR/BP Victorie și Ion Chicu (PDCM).

- *implicarea în activitățile de campanie a persoanelor care dețin funcții de demnitate publică, fiind vizat PAS și Maia Sandu (PAS) – cel puțin 11 cazuri;*

La această categorie au fost atribuite cazurile de agitație electorală cu participarea persoanelor cu funcții de demnitate publică, conducători ai autorităților publice centrale implicate în asigurarea desfășurării alegerilor, indiferent de perioada în care a fost efectuată agitația (zile de odihnă sau zile de lucru). La 22 septembrie 2024, Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, a avut o întâlnire cu alegătorii în localitatea Step-Soci, r. Orhei, îndemnându-i pe aceștia să voteze pentru Maia Sandu (PAS) în calitate de Președinte și DA la referendum.

La 22 septembrie 2024, Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, a avut o întâlnire cu alegătorii în localitatea Susleni, r. Orhei, îndemnându-i pe aceștia să voteze pentru Maia Sandu (PAS) în calitate de Președinte și DA la referendum.

În context, menționăm că funcția deținută de Dorin Recean - prim-ministrul Republicii Moldova, nu poate fi detașată de acesta în zilele de odihnă astfel, încât imaginea politică a acestuia să nu influențeze opinia alegătorilor. Pentru comparație, arătăm că două zile după agitația electorală din Orhei, la 24 septembrie 2024, Dorin Recean a avut o deplasare de lucru la Rîșcani, context în care a avut o întâlnire cu cetățenii și angajații instituțiilor de stat. În cadrul acestei întruniri, pe lângă subiectele abordate, prim-ministrul a îndemnat cetățenii să participe, pe 20 octombrie, la alegerile prezidențiale și referendum (fără a menționa Maia Sandu (PAS) în calitate de Președinte și DA la referendum, astfel cum a făcut cu două zile mai devreme).

La 26 septembrie 2024, Dumitru Alaiba, ministrul Dezvoltării Economice și Digitalizării, a avut o întâlnire electorală cu angajații SA RED-Nord și ASP despre viitorul european al Moldovei și a îndemnat angajații să voteze pentru Maia Sandu și să aleagă opțiunea DA la Referendum.

⁷¹ [Raportul](#) nr. 1: Misiunea Promo-LEX de Observare a alegerilor prezidențiale și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024, p. 29.

La 28 septembrie 2024, Alexei Buzu, ministrul Muncii și Protecției Sociale, împreună cu Dumitru Alaiba, ministrul Dezvoltării Economice și Digitalizării, au distribuit materiale poligrafice pentru promovarea candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la Referendum, în s. Cocieri, s. Coșnița, s. Oxentea, s. Dorotcaia, Dubăsari.

De asemenea, a fost observată efectuarea agitației electorale de către cel puțin 7 deputați PAS în timpul orelor de muncă⁷².

- *agitație electorală cu implicarea funcționarilor din sectorul bugetar în timpul orelor de muncă – 21 de cazuri*, dintre care PAS și Maia Sandu (PAS) – 19 cazuri; câte un caz – PR/BP Victorie și Ion Chicu (PDCM).

PAS și Maia Sandu (PAS)

La 20 septembrie 2024, la evenimentul de lansare în campanie a candidatei Maia Sandu (PAS) de la ora 17:00, în timpul orelor de muncă, s-au deplasat pentru a participa primarul or. Ialoveni - Sergiu Armașu, președintele r. Ialoveni - Natalia Eremia, primarul s. Dănceni - Victoria Butuc Guranda, viceprimarul or. Ialoveni - Veaceslav Cernat.

La 21 septembrie 2024, la Ungheni, sub egida Consiliului Raional Ungheni, Primăriei mun. Ungheni, Asociației Junior Chamber Ungheni și Școlii de Hipism, a fost organizat Festivalul Iacob Ciachir, ediția 5. La eveniment au participat primarul mun. Ungheni și Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova. Ultimul a folosit evenimentul pentru a îndemna participanții să meargă la alegeri pentru a vota Maia Sandu (PAS) și DA la referendum.

La 24 septembrie 2024, Maia Sandu (PAS) a avut o întâlnire electorală cu angajații și pacienții Centrului de Sănătate Puhoi, r. Ialoveni, în timpul orelor de muncă a instituției. La întrunire au participat și președintele r. Ialoveni - Natalia Eremia, primarul s. Puhoi - Nadejda Carajea.

La 24 septembrie 2024, Alexei Cojocaru, primarul localității Mitoc, Orhei, a distribuit ziare de promovare a candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum în timpul programului de muncă.

La 24 septembrie 2024, Victor Mătrăgună, șef al Oficiului Teritorial al Cancelariei de Stat Orhei, a distribuit ziare de promovare a candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum în timpul programului de muncă.

La 24 septembrie 2024, Radu Bîrnă, șef adjunct al Oficiului Teritorial al Cancelariei de Stat Căușeni, și Nicolae Cașulschi, specialist în cadrul oficiului teritorial al Cancelariei de Stat Căușeni, au distribuit ziare de promovare a candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum în timpul programului de muncă.

La 24 septembrie 2024, în r. Călărași, în timpul orelor de lucru, Tatiana Rotari, șefa Oficiului Teritorial al Cancelariei de Stat în Călărași, Nicolae Drăgănel, președinte al r. Călărași, Ion Revenco, vicepreședinte al r. Călărași, Grecu Gheorghe, primarul s. Onișcani, Victor Ambroci, primarul or.

⁷² Larisa Novac – distribuie ziare (Florești, 26 și 27 septembrie); Mariana Cusnir - distribuie ziare (Orhei, 26 septembrie); Radu Marian – întâlniri electorale (Șoldănești, 26 septembrie); Petru Frunze – distribuie ziare (Ruseștii Noi, Ialoveni, 27 septembrie); Liliana Grosu – întâlniri electorale (Bălți, 27 septembrie); Iulia Dascălu – distribuie ziare (Chișinău, 24 septembrie); Ana Oglinda – distribuie ziare (Anenii Noi, 25 septembrie).

Călărași, au făcut agitație electorală pentru Maia Sandu (PAS) și opțiunea DA la referendum prin distribuirea materialelor informative și a întâlnirilor cu alegătorii.

La 25 septembrie 2024, Maia Sandu (PAS) a avut o întâlnire electorală cu angajații LT Mihai Eminescu din Strășeni, în timpul orelor de muncă. La întrunire a fost prezentă și șefa Direcției Generale Educație Strășeni - Lucia Caciuc.

La 25 septembrie 2024, în or. Soroca, Ion Babici, deputat PAS, și Veaceslav Burlacu, șef al Oficiului teritorial al Cancelariei de Stat, au distribuit ziare de promovare a candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum în timpul programului de muncă.

La 25 septembrie 2024, la întrunirea electorală cu alegătorii din s. Ciocîlteni, Orhei, în susținerea candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum, au participat Mariana Cusnir, deputat în Parlament, și Liubovi Buciușcanu, primarul com. Ciocîlteni, în timpul programului de muncă.

La 25 septembrie 2024, a avut loc întrunirea electorală organizată de Maia Sandu (PAS) cu aproximativ 350 de femei, ambasadoare ale aderării Moldovei la UE. La această întrunire, în timpul orelor de muncă, au participat Stela Baidu, primarul s. Valea Perjei, și Siloci Nina, director al Gimnaziului Batîr, r. Cimișlia.

La 26 septembrie 2024, Radu Marian, deputat PAS în Parlamentul RM, a organizat o întrunire electorală cu angajații gimnaziului din Salcia, Șoldănești, în timpul orelor de muncă. La eveniment a fost prezentă și Aliona Pînzari, președintele r. Șoldănești.

La 26 septembrie 2024, Centrul Raional de Tineret Ungheni, în comun cu Consiliul Raional al Tinerilor Ungheni, cu suportul oferit de Consiliul raional Ungheni și Direcția Educație Ungheni, au organizat Forumul Raional al Tinerilor Ungheni. În cadrul evenimentului, Dionisie Ternovschi, președintele r. Ungheni, în alocuțiunea sa, și-a exprimat sprijinul pentru Maia Sandu (PAS) și a accentuat importanța participării la referendum, îndemnând participanții să meargă la referendum și să aleagă parcursul european, precum și să le spună părinților și bunicilor să facă aceeași alegere.

La 26 septembrie 2024, Andrian Cheptonar, deputat PAS, a avut două întruniri electorale în timpul orelor de muncă ale angajaților a două instituții – gimnaziul și grădinița din Pîrlița, Ungheni.

La 26 septembrie 2024, Roman Roșca, deputat PAS în Parlamentul RM, a organizat o întrunire electorală cu angajații unei instituții de învățământ din Holercani, Dubăsari, în timpul orelor de muncă.

La 27 septembrie 2024, Igor Chiriac, deputat PAS în Parlamentul RM, a organizat o întrunire electorală cu angajații Colegiului Agroindustrial Grinăuți, Ocnița, în timpul orelor de muncă.

La 27 septembrie 2024, Igor Chiriac, deputat PAS în Parlamentul RM, a organizat o întrunire electorală cu angajații gimnaziului din s. Clocușna, Ocnița, în timpul orelor de muncă.

La 27 septembrie 2024, Igor Chiriac, deputat PAS în Parlamentul RM, a organizat o întrunire electorală cu angajații ASP Ocnița, în timpul orelor de muncă.

La 28 septembrie 2024, Alexandru Bordeinîi, șef adjunct al Oficiului Teritorial al Cancelariei de Stat Donușeni, într-un live pe rețelele de socializare, în contextul distribuirii materialelor electorale

pentru susținerea candidatei Maia Sandu (PAS) și opțiunii DA la referendum, comunica că în localitatea Horodiște, Dondușeni, au fost extinse rețelele de alimentare cu apă în cadrul programului "Satul European". Agitatorul a menționat că acest fapt se datorează Maiei Sandu.

PR/BP Victorie

La 26 septembrie 2024, la o întrunire electorală organizată de BP Victorie cu alegătorii din Orhei, în timpul orelor de muncă au participat Marina Tauber, deputat în Parlament, Victor Perțu, director al IM Regia Apă Canal Orhei, Cristina Cojocari, viceprimar al primăriei mun. Orhei, Vasile Cojocaru, primar al com. Pohrebeni.

Ion Chicu (PDCM)

La 23 septembrie 2024, în localitatea Costești, Ialoveni, la o întrunire electorală cu cetățenii, organizată de Ion Chicu (PDCM), a participat și primarul s. Cigîrleni, r. Ialoveni, Sergiu Erizanu, în timpul orelor de muncă.

5.4. Transportarea organizată a alegătorilor la evenimentele electorale

Cadrul legal actual interzice transportarea organizată a alegătorilor spre secția de votare în ziua votării, în scopul determinării acestora să își exercite drepturile electorale în cadrul alegerilor – acțiunea constituind contravenție, fiind pasibilă a fi sancționată. Această prevedere nu se extinde pentru perioada campaniei electorale în cazul evenimentelor electorale de până la ziua alegerilor.

Pentru a aprecia însă starea de fapt în regiune, observatorii Promo-LEX au monitorizat inclusiv modul în care sunt organizate întrunirile electorale cu participarea mai multor alegători, inclusiv din diferite regiuni. Ca rezultat, s-a constatat că competitorii electorali practică transportarea organizată a alegătorilor.

Astfel, în contextul evenimentului de lansare în campanie a candidatei Maia Sandu (PAS) la Chișinău, la 20 septembrie 2024, în adresa cadrelor didactice din liceul din Măgdăcești, r. Criuleni, primarul localității - Cojocaru Liuba (PAS), dar și reprezentanți ai Direcției Educație Criuleni, au venit cu un apel verbal de a se deplasa în număr cât mai mare la evenimentul de lansare a candidatei. Mesajul ar fi fost transmis prin intermediul directorului liceului și directorilor adjuncți verbal, prin telefon. Din cadrul instituției s-au deplasat aproximativ 15 persoane, deplasându-se cu mașinile proprii. Cu toate că evidența participanților nu a fost efectuată, cadrele didactice au fost rugate să asigure prezența. De asemenea, alegătorii au fost organizat transportați din Ungheni.

La evenimentul de lansare în campanie a candidatei Maia Sandu (PAS) la Soroca, la 22 septembrie 2024, unii din participanții la întrunire comparau întâlnirile organizate de Ilan Șor, la care li s-ar oferi de mâncare, cu cele organizate de PAS, în cadrul cărora nu li s-a oferit nimic. Alegătorii au fost aduși organizat și din Drochia, Șoldănești, Edineț, Rîșcani, Glodeni, Fălești, Ocnița, Briceni. Șoferii discutau între ei despre numărul de persoane transportate, fiind vehiculat un număr de 3 - 4 microbuze.

Și la evenimentul de lansare în campanie a candidatei Maia Sandu (PAS) la Cahul, la 21 septembrie 2024, din Ștefan Vodă a fost asigurată transportarea organizată a alegătorilor.

În cazul PR/BP Victorie, la protestul împotriva aderării la UE organizat de BP Victorie la 22 septembrie 2024 la Chișinău, a fost asigurată transportarea organizată a alegătorilor cel puțin din mun. Bălți, Florești și Fălești.

La întrunirea cu alegătorii din s. Roșu, Cahul din 21 septembrie 2024, organizată de BP Victorie, la subiectul referendumului, la care au participat cel puțin 400 de persoane, a fost asigurată transportarea organizată a alegătorilor din mai multe localități.

La întrunirea cu alegătorii din Cantemir, din 23 septembrie 2024, organizată de BP Victorie la subiectul referendumului, a fost asigurată transportarea organizată a alegătorilor din mai multe localități.

La întrunirea cu alegătorii din Dondușeni din 29 septembrie 2024, organizată de BP Victorie, a fost asigurată transportarea organizată a alegătorilor din mai multe localități.

În cazul lui Alexandr Stoianoglo (PSRM), la 21 septembrie 2024, la Taraclia, pentru întrunirea electorală a candidatului a fost asigurată transportarea organizată a alegătorilor din localitățile din raion. La eveniment ar fi participat în jur de 400 de persoane.

La 21 septembrie 2024, la Cahul, pentru întrunirea electorală a candidatului Alexandr Stoianoglo (PSRM) a fost asigurată transportarea organizată a alegătorilor din localitățile din raion. La eveniment ar fi participat în jur de 500 de persoane.

5.5. Implicarea în campanie a cultelor religioase

Efectuarea agitației electorale de către reprezentanții cultelor religioase, desfășurată inclusiv în lăcașele de cult, în cadrul campaniei electorale se sancționează⁷³. De asemenea, cadrul legal⁷⁴ interzice finanțarea ori susținerea materială sub orice formă a competitorilor electorali de către cultele religioase. Este interzisă utilizarea imaginii ce reprezintă culte religioase sau părți componente în programele electorale, în materialele de agitație electorală, în acțiunile de agitație electorală și în publicitatea electorală care vizează, într-un fel sau altul, competitorii electorali⁷⁵.

Contrar celor expuse, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin trei cazuri în care reprezentanții cultelor religioase au făcut agitație electorală, dintre care în două cazuri au fost vizati direct doi concurenți electorali - Victoria Furtună (CI) și Maia Sandu (PAS).

La 21 septembrie 2024, preotul paroh al Bisericii "Sfânta Mina" din mun. Bălți, în predica sa enoriașilor, a avut mesaje anti-UE (inclusiv de dezinformare).

La 22 septembrie 2024, în contextul întâlnirii electorale din Persecina, Orhei, organizată de candidata Maia Sandu (PAS), preotul bisericii din localitate a avut un mesaj de susținere a candidatei și a opțiunii DA la referendum.

⁷³ Art. 52, alin. (2) [Cod contravențional](#).

⁷⁴ Art. 54, alin. (5) [Cod electoral](#).

⁷⁵ Art. 70, alin. (4) [Cod electoral](#).

La 24 septembrie 2024, Episcopul de Bălți și Fălești, Marchel, s-a angajat deschis să facă campanie electorală pentru candidata la funcția de președinte, Victoria Furtună (CI), venind cu îndemnul de a o susține în alegeri.

5.6. Activități cu potențial de corupere a alegătorilor

Potrivit art. 181¹ din Codul penal, oferirea sau darea de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase în scopul determinării alegătorului sau susținătorului să își exercite sau să nu își exercite drepturile electorale în cadrul alegerilor se pedepsește cu amendă în mărime de la 750 la 1.150 de unități convenționale (37.500 – 57.500 de lei) sau cu închisoare de la un an la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 6.000 la 8.000 de unități convenționale (300.000 – 400.000 de lei) cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

În perioada monitorizată, au fost observate cel puțin 7 cazuri ce pot fi calificate cu potențial de corupere a alegătorilor, fiind vizat BP Victorie.

BP Victorie. La 20 septembrie 2024, în contextul unei întâlniri organizate de BP Victorie cu alegătorii din s. Chiștelnița, Telenești, la care au participat cel puțin 100 de persoane, acestora le-a fost oferită câte o geantă de țesătură cu simbolica "Victorie", fiecare conținând orez, hrișcă, banane, conserve, la preț estimativ de 200 de lei per geantă.

La 20 septembrie 2024, liderul BP Victorie, Ilan Șor, a declarat că la cererea fermierilor din UTAG, a bașcanei Găgăuziei și a președintelui Adunării Populare, prin intermediul ONG Eurasia, se va acorda asistență fermierilor sub forma a 5.000 de tone de motorină, 4.000 de tone de îngrășăminte minerale și 3.000 de tone de îngrășăminte minerale ammosfos.

La 21 septembrie 2024, în contextul unei întâlniri organizate de BP Victorie cu alegătorii din s. Roșu, Cahul, la care au participat cel puțin 400 de persoane, acestora le-a fost oferită câte o geantă de țesătură cu inscripția "Victorie", fiecare conținând câte o cutie de ciocolată. În geantă mai era și câte o cană cu aceeași inscripție.

La 25 septembrie 2024, în mun. Bălți, BP Victorie informa pe rețelele de socializare despre oferirea unui coș de alimente unui alegător în etate (câte un pachet de făină de grâu, crupe de grâu, hrișcă, orez, terci, paste, o sticlă de ulei și un borcan de sos tomate).

La 25 septembrie 2024, s-a constatat că BP Victorie continua campania de recrutare a cetățenilor în calitate de voluntari în organizația „Eurasia”. În acest sens, prin intermediul platformei Telegram, au fost create mai multe grupe, unde oamenii sunt ademeniți cu bani pentru a deveni „voluntari” în cadrul organizației ONG Eurasia. Persoanele recrutate trebuie să ofere copii ale buletinelor de identitate, dar și să confirme identitatea, expediind un video-selfie de 5-10 secunde. Pentru a beneficia de bani, aceștia urmează să invite în grup alte cinci persoane.

La 26 septembrie 2024, în Cimișlia, reprezentanții BP Victorie, au oferit unei persoane în etate un pachet care conținea: orez, hrișcă, paste, biscuiți, bomboane, ceai, cafea 3 în 1, conserve (șprot în ulei, carne, magiun, lapte congelat, pateu) și o sticlă de ulei. Tot evenimentul a fost înregistrat video, iar la sfârșit persoana în etate a fost rugată să spună "mulțumim lui Ilan Șor".

La 29 septembrie 2024, pe canalul său de Telegram, Ilan Șor, liderul BP Victorie, a anunțat lansarea unui chat-bot (pe canalul de Telegram) pentru susținătorii acestora. Potrivit acestuia, respectivul

chat-bot ar fi inclus deja peste 800 de mii de persoane. Pentru parcurgerea întregii proceduri de înregistrare s-ar achita 500 de lei, iar pentru înregistrare se colectează datele cu caracter personal ale alegătorilor (datele din buletinele de identitate, numărul conturilor bancare) – ceea ce reprezintă un risc sporit al securității alegătorilor, din moment ce toate aceste date ajung în spațiul virtual necontrolat, precum și ajung a fi deținute de o grupare din Federația Rusă.

După înregistrare, până la ziua alegerilor, participanții grupului urmează să primească spre executare diferite sarcini, fiecare din acestea fiind plătită (a doua zi după realizare). Potrivit lui Ilan Șor, s-ar achita 2.000 de lei pentru îndeplinirea sarcinilor minime, iar în cazul în care în SV a alegătorului majoritatea vor fi vota NU la referendum și candidatul promovată de BP Victorie, atunci alegătorul va fi remunerat cu 5.000 de lei.

5.7. Acte de intimidare

La 26 septembrie 2024, doi membri PCRМ (Bruma Iurie și Nastas Alexandru) care ar fi distribuit flyere cu promovarea opțiunii NU la referendum, au fost reținuți de forțele de ordine în apropierea satului Șeptelici, r. Soroca fiind escortați de mai multe echipaje ale poliției și reținuți timp de 3 ore.

Ulterior, aceștia ar fi fost eliberați, însă fără a li se oferi un proces verbal, sau un alt act ce ar confirma cauza reținerii acestora. Agitatorilor le-ar fi fost confiscate flyerele (860 exemplare), fără returnarea acestora la momentul eliberării.

Potrivit poliției, suspiciunile privind conformitatea materialelor electorale cu legislația în vigoare a servit drept temei pentru ridicarea acestora și escortarea persoanelor la inspectoratul de poliție teritorial în vedere identificării. Materialele electorale au fost prezentate Comisiei Electorale Centrale pentru oferirea unei aprecieri.

La 27 septembrie 2024, în fața Inspectoratului de Poliție Soroca, un grup de activiști PCRМ au organizat un protest, solicitând demisia ofițerului care a reținut membrii PCRМ.

La 29 septembrie 2024, Irina Vlah (CI) și-a planificat lansarea în campanie la Naslavcea, Ocnița, din punctul panoramic cu vedere spre insula sub formă de inimă de pe râul Nistru. La tentativa de a trece spre locația menționată, accesul candidatei și a susținătorilor acesteia ar fi fost blocat de reprezentanții forțelor de ordine.

Restricționarea accesului ar fi fost din două motive: poliția ar fi fost în căutarea unor infractori din Ucraina, având informația despre trecerea ilegală de către aceștia a frontierei, iar al doilea - faptul că persoanele cu viză de reședință mai departe de 30 km de zona de frontieră nu au acces în această zonă sau ar fi trebuit în prealabil să expedieze o solicitare în scris.

Potrivit unui comunicat al Inspectoratului General al Poliției pe Telegram, poliția nu ar fi intervenit și nu a avut comunicare cu persoanele aflate acolo. Mai mult, aceasta a îndemnat concurentul electoral să-și argumenteze acuzațiile, cel puțin prin publicarea unor secvențe video sau fotografii cu polițistul care se pretinde că “ar fi îngădit desfășurarea evenimentului”⁷⁶.

⁷⁶ [Postarea](#) pe Telegram a Inspectoratului General al Poliției.

VI. FINANȚAREA ALEGERILOR ȘI CAMPANIEI ELECTORALE

6.1. Raportarea financiară la CEC

6.1.1. Raportarea financiară în contextul alegerilor prezidențiale

Procesul de raportare financiară a concurenților electorali include câteva etape, după cum urmează:

- *Desemnarea și prezentarea pentru confirmare a persoanei responsabile de finanțe (trezorier);*

Potrivit art. 55 alin. (1) Cod electoral, concurentul electoral urmează să desemneze și să prezinte pentru confirmare o persoană responsabilă de finanțe (trezorier) la CEC. Potrivit paginii oficiale a CEC, toți cei 11 concurenți electorali au înregistrat persoana responsabilă de finanțe.

Tabelul nr. 7. Informația privind raportarea financiară la CEC în contextul alegerilor prezidențiale

N/O	Candidat	Apartenența politică	Înregistrare concurent	Înregistrare trezorier	Raport la început de campanie	Deschidere cont "Fond electoral"	Raport financiar (termen 23.09.2024)	Raport financiar (termen 30.09.2024)
1	Alexandr Stoianoglo	PSRM	02.09.2024	02.09.2024	02.08.2024	17.09.2024	23.09.2024	30.09.2024
2	Maia Sandu	PAS	12.09.2024	12.09.2029	29.08.2024	17.09.2024	24.09.2024	30.09.2024
3	Renato Usatii	PN	18.09.2024	18.09.2024	26.08.2024	19.09.2024	23.09.2024	30.09.2024
4	Vasile Tarlev	PVM	18.09.2024	18.09.2024		23.09.2024	23.09.2024	01.10.2023
5	Irina Vlah	CI	21.09.2024	21.09.2024		27.09.2024	informație	30.09.2024
6	Ion Chicu	PDCM	21.09.2024	21.09.2024		17.09.2024	23.09.2024	30.09.2024
7	Andrei Năstase	CI	23.09.2024	23.09.2024		26.09.2024	-	01.10.2023
8	Octavian Țicu	BE Împreună	23.09.2024	23.09.2024	16.09.2024	25.09.2024	-	30.09.2024
9	Victoria Furtună	CI	24.09.2024	24.09.2024		27.09.2024	-	30.09.2024
10	Tudor Ulianoschi	CI	24.09.2024	24.09.2024		26.09.2024	-	30.09.2024
11	Natalia Morari	CI	24.09.2024	24.09.2024		27.09.2024	-	30.09.2024

- *Deschiderea contului „Fond electoral”;*

Potrivit art. 56, alin. (1) Cod electoral, în termen de 3 zile după înregistrare, concurentul electoral urmează să deschidă la bancă un cont cu mențiunea "Fond electoral". Ulterior, în termen de 24 de ore, informația despre contul deschis urmează a fi prezentată la CEC. În cazul nedeschiderii contului bancar menționat, concurentul electoral urmează să informeze CEC despre acest fapt, cu desfășurarea activităților de campanie electorală ce nu implică cheltuieli financiare.

Potrivit paginii oficiale a CEC, toți cei 11 concurenți electorali au confirmat la CEC deschiderea contului cu mențiunea "Fond electoral".

- *Raportarea săptămânală privind veniturile acumulate și cheltuielile efectuate în campania electorală.*

Potrivit art. 58, alin. (3) și (5) Cod electoral, competitorii electorali prezintă la CEC săptămânal, conform graficului aprobat în Programul calendaristic⁷⁷, rapoartele despre veniturile acumulate și cheltuielile efectuate în campania electorală.

În perioada monitorizată, concurenții electorali înregistrați urmau să depună rapoartele financiare la 23.09.2024 și 30.09.2024. În tabelul nr. 7 este reflectată informația privind prezentarea de către cei 11 concurenți electorali a rapoartelor financiare, fiind atestată prezentarea la CEC - fie în termen, fie cu depășirea termenului limită stabilit - a informației relevante privind finanțarea campaniei electorale.

6.1.2. Raportarea financiară în contextul referendumului constituțional

Procesul de raportare financiară a participanților la referendum include aceleași etape ca și în cazul concurenților electorali. În tabelul nr. 8 sunt reflectate datele privind raportarea financiară de către cei 15 participanții la referendum înregistrați.

Astfel, constatăm că în cazul a 3 participanți la referendum (CUB, BE Împreună și ACASĂ) nu au fost confirmați prin hotărâre CEC trezorerii.

Ceea ce ține de colectarea veniturilor pentru campanie, doar în cazul PAS au fost depuse rapoarte financiare care reflectă venituri și cheltuieli pentru campania electorală a referendumului constituțional.

La situația din 30.09.2024, doar 4 participanți au informat despre lipsa cheltuielilor și veniturilor în scop de campanie (CUB, BE Împreună, PPDA și PPN). În cazul celorlalți 10 participanți, la situația din 30.09.2024, pe pagina oficială a CEC lipsesc careva date privind finanțarea campaniei electorale.

Tabelul nr. 8 Informația privind raportarea financiară la CEC în contextul referendumului constituțional

N/O	Participant	Data înregistrării	Trezorier	Raport la început de campanie	Deschidere cont "Fond electoral"	Termen 23.09.2024	Termen 30.09.2024
1	PCRM	23.08.2024	06.09.2024		11.09.2024	informație	
2	PVE	29.08.2024	31.08.2024	23.09.2024	24.09.2024	informație	
3	MRM	31.08.2024	31.08.2024	02.09.2024	17.09.2024	23.09.2024	
4	ALDE	02.09.2024	02.09.2024		05.09.2024	informație	
5	PR	06.09.2024	12.09.2024		24.09.2024	informație	
6	CUB	12.09.2024				informație	informație
7	BE Împreună	12.09.2024		16.09.2024		informație	informație
8	PAS	12.09.2024	12.09.2024	29.08.2024	17.09.2024		30.09.2024
9	MAN	16.09.2024	16.09.2024	24.09.2024	20.09.2024		
10	PPDA	19.09.2024	19.09.2024				informație
11	AUR	21.09.2024	29.09.2024		23.09.2024		
12	PPN	23.09.2024	23.09.2024			informație	informație
13	ACASĂ	23.09.2024				-	
14	PSDE	23.09.2024	23.09.2024	24.09.2024	25.09.2024	-	
15	PPVP	24.09.2024	01.10.2024			-	

⁷⁷ [Programul](#) calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024.

Potrivit cadrului legal, prezentarea tardivă sau neprezentarea de către concurenții electorali/participanții la referendum a rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale se sancționează cu avertisment sau cu amendă de la 90 la 300 de unități convenționale⁷⁸. De asemenea, pentru încălcarea actelor normative în domeniul electoral, CEC poate aplica sau solicita aplicarea sancțiunilor de rigoare⁷⁹.

6.2. Veniturile și cheltuielile raportate de competitorii electorali la CEC

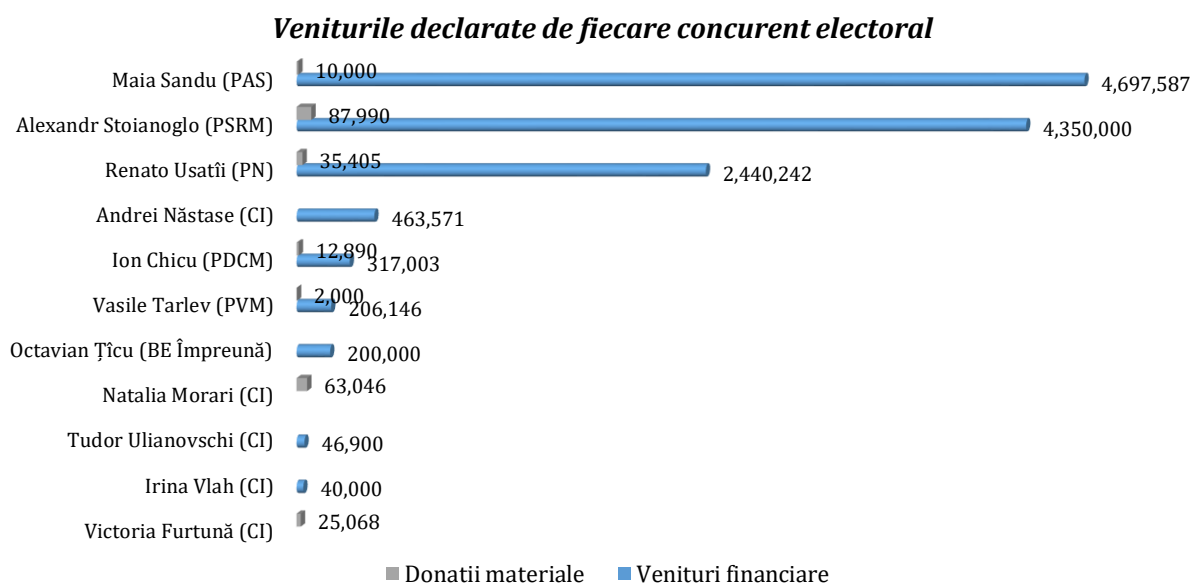
6.2.1. Veniturile raportate și sursa acestora

6.2.1.1 Veniturile declarate în contextul alegerilor prezidențiale

Pentru perioada 20 – 30 septembrie 2024, 11 concurenți electorali au raportat venituri în valoare totală de 12.997.847 de lei, dintre care 236.399 de lei – din donații materiale (2% din totalul veniturilor declarate).

Cele mai multe venituri au fost declarate de Maia Sandu (PAS) – 36% din totalul acestora, urmată de Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 34% și Renato Usatîi (PN) – 19% (a se vedea graficul nr. 3). Prin urmare, constatăm că 89% din totalul veniturilor declarate au fost raportate de 3 concurenți electorali, și doar 11% - de ceilalți 8 concurenți electorali.

Graficul nr. 3



În funcție de sursa veniturilor, constatăm următoarea situație (a se vedea graficul nr. 4):

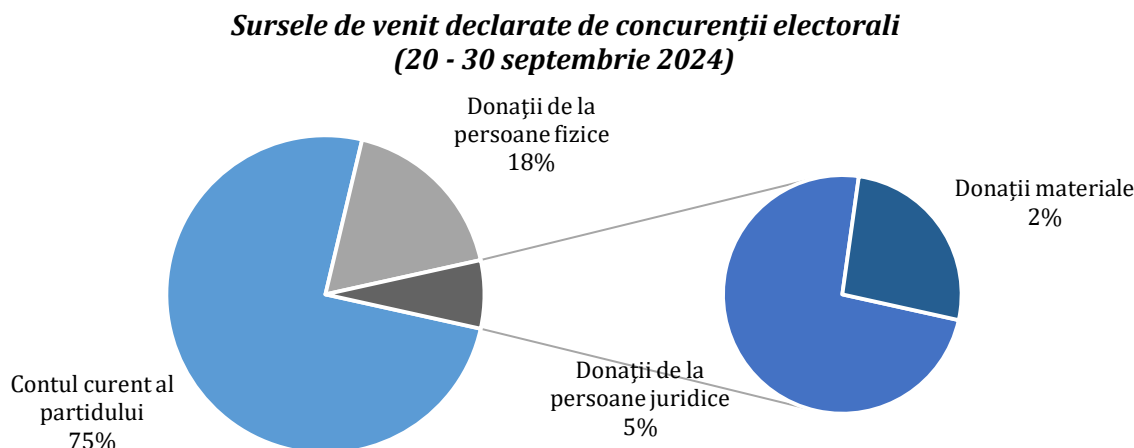
- 75% (9,8 mil. de lei) au fost mijloacele financiare transferate din contul curent al partidelor politice în contul „Fond electoral”. Dintre acestea, 30% au fost din alocații de la bugetul de stat (Alexandr Stoianoglo (PSRM), Maia Sandu (PAS), Renato Usatîi (PN), Octavian Țicu (BE Împreună)), iar 70% au fost din surse private (Alexandr Stoianoglo (PSRM), Maia Sandu (PAS), Renato Usatîi (PN), Ion Chicu (PDCM));

⁷⁸ Art. 48¹, alin. (5) [Cod contravențional](#).

⁷⁹ Art. 102, alin. (2) [Cod electoral](#).

- 18% (2,3 mil. de lei) au fost din donații de la persoane fizice colectate de 8 concurenți electorali (Alexandr Stoianoglo (PSRM), Maia Sandu (PAS), Renato Usatîi (PN), Vasile Tarlev (PVM), Irina Vlah (CI), Ion Chicu (PDCM), Andrei Năstase (CI), Tudor Ulianoschi (CI));
- 5% (664 de mii de lei) au fost din donații financiare de la persoane juridice colectate de 3 concurenți electorali (Maia Sandu (PAS), Renato Usatîi (PN), Vasile Tarlev (PVM));
- 2% (236 mii de lei) au fost din donații materiale, raportate de 7 concurenți electorali (Alexandr Stoianoglo (PSRM), Maia Sandu (PAS), Renato Usatîi (PN), Vasile Tarlev (PVM), Ion Chicu (PDCM), Victoria Furtună (CI), Natalia Morari (CI)).

Graficul nr. 4



În cazul donațiilor materiale raportate, 89% dintre acestea au fost lucrări și servicii, 5% - bunuri și, respectiv, câte 3% - proprietăți și obiecte.

6.2.1.2 Veniturile declarate în contextul referendumului constituțional

În perioada 20 – 30 septembrie 2024 (la situația din 02.10.2024), doar PAS a declarat venituri colectate pentru campania electorală a referendumului constituțional, acestea fiind în valoare de 1.377.300 de lei, dintre care 10 mii au fost din donații materiale. În cazul veniturilor financiare, 55% au fost din alocațiile de la bugetul de stat, 35% au fost din donații de la persoane fizice, iar 10% - din donații de la persoane juridice.

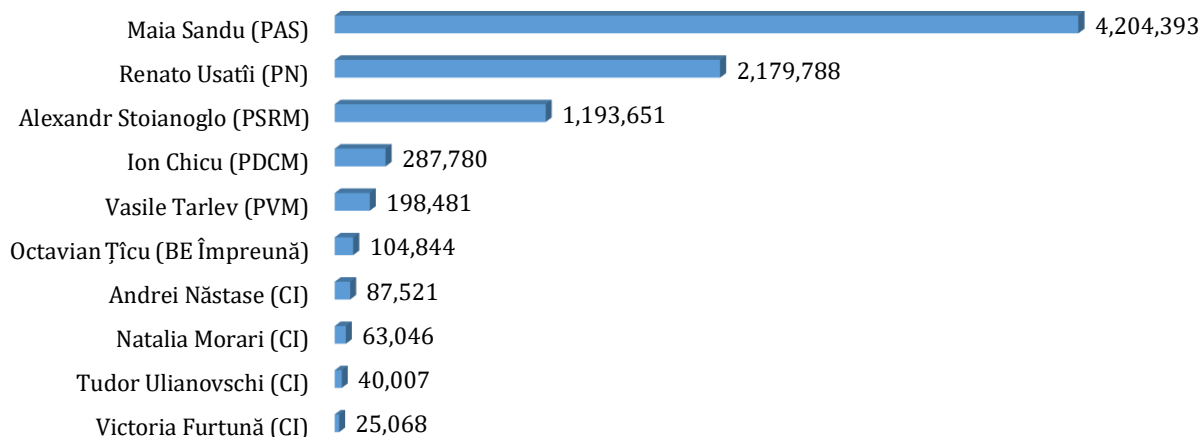
6.2.2. Cheltuielile declarate și destinația acestora

6.2.2.1 Cheltuielile declarate în contextul alegerilor prezidențiale

Potrivit paginii oficiale CEC, pentru perioada 20 – 30 septembrie 2024, 10⁸⁰ concurenți electorali au declarat cheltuieli în valoare totală de 8.384.579 de lei, dintre care 236.399 de lei au fost din donații materiale. Cele mai multe cheltuieli au fost declarate de Maia Sandu (PAS) – 50% din totalul cheltuielilor raportate, urmat de Renato Usatîi (PN) – 26% și Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 14% (a se vedea graficul nr. 5). Prin urmare, ca și în cazul veniturilor, constatăm că 90% din totalul cheltuielilor au fost ale 3 concurenți electorali și doar 10% - pentru ceilalți 7 concurenți.

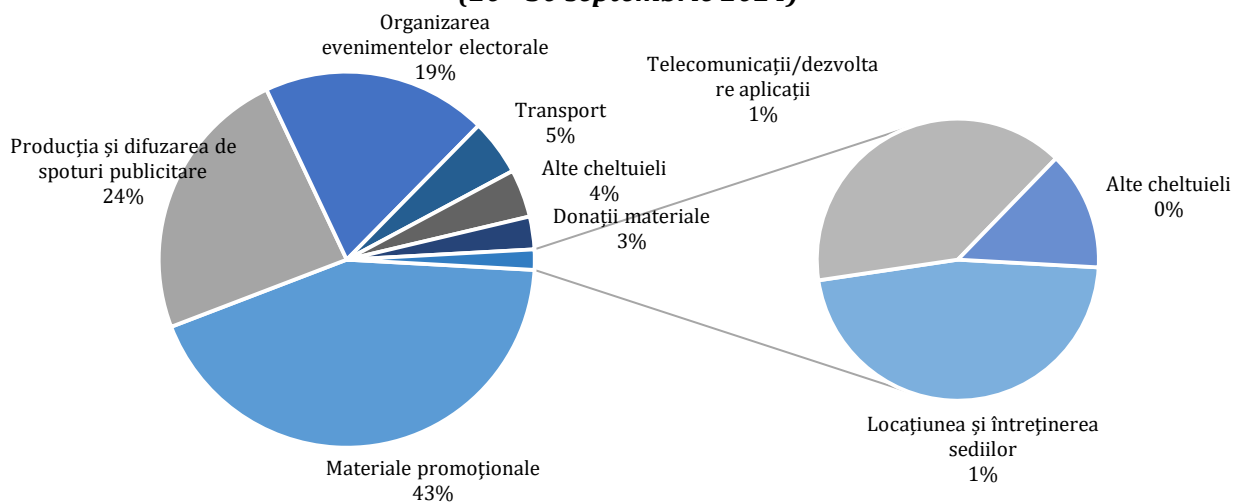
⁸⁰ Irina Vlah (CI) nu a declarat cheltuieli.

**Cheltuielile declarate de concurenții electorali
(20 - 30 septembrie 2024)**



În funcție de destinația cheltuielilor financiare raportate, cele mai multe – 43% - au fost pentru materialele promoționale, urmat de cheltuielile pentru producția și difuzarea de spoturi publicitare – 24% și, respectiv, organizarea evenimentelor electorale – 19% (a se vedea graficul nr. 6).

**Destinația cheltuielilor declarate de concurenții electorali
(20 - 30 septembrie 2024)**



6.2.2.2 Cheltuielile declarate în contextul referendumului constituțional

În perioada 20 - 30 septembrie 2024, cheltuieli de campanie pentru referendumul constituțional a declarat doar PAS, acestea constituind 1.241.966 de lei. Cele mai multe cheltuieli au fost raportate pentru materiale promoționale - 65%, urmat de cele pentru producția și difuzarea de spoturi publicitare – 17% și, respectiv, pentru organizarea activităților electorale – 11%.

6.3. Monitorizarea civică a finanțării campaniei electorale

În baza rapoartelor completate de observatorii Promo-LEX, au fost estimate cheltuielile competitorilor electorali efectuate în perioada 20 – 30 septembrie 2024. După estimarea acestora, cheltuielile respective au fost contrapuse cu cheltuielile declarate la CEC în rapoartele privind finanțarea campaniei electorale. Drept repere metodologice pentru estimarea cheltuielilor au fost aplicate prețurile minime de piață identificate pentru serviciile, bunurile și lucrările utilizate în scop de agitație electorală.

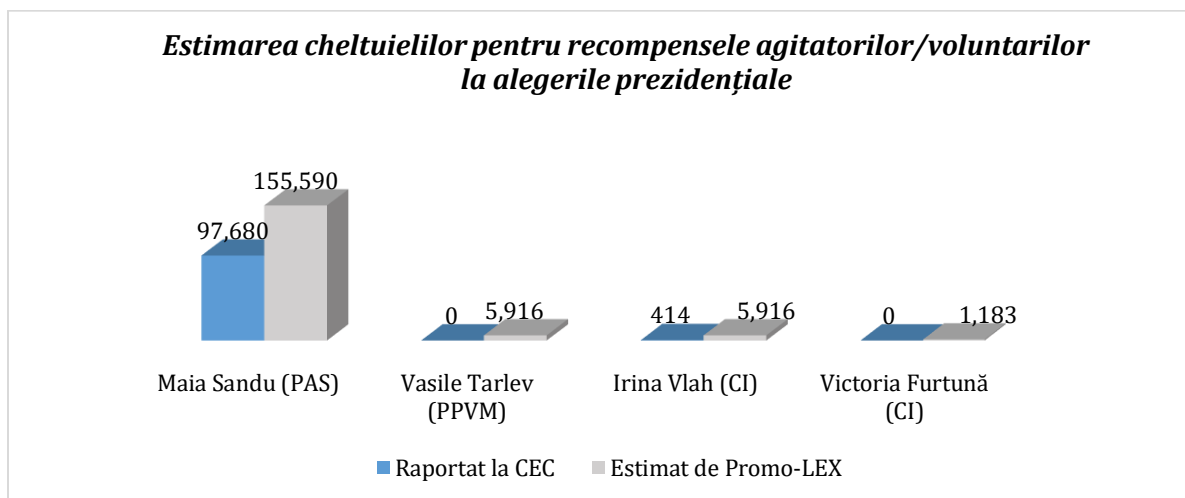
Menționăm că prețurile respective au fost aplicate uniform pentru toți concurenții electorali și participanții la referendum. În legătură cu acest aspect, admitem că pot exista unele divergențe între costurile aplicate de Promo-LEX și cele indicate de competitorii electorali (atât la raportarea cheltuielilor financiare, cât și a cheltuielilor din donații materiale).

6.3.1. Estimarea cheltuielilor pentru recompensele voluntarilor/agitatorilor

În perioada de monitorizare, observatorii Promo-LEX au raportat activități cu implicarea agitatorilor. Cheltuielile au fost estimate în baza cuantumului salariului minim pe țară⁸¹, fiind aplicat tariful de 29,58 lei/ora (236,64 lei/ziua, 5.000 de lei lunar).

Alegeri prezidențiale. În cazul a patru concurenți electorali au fost estimate cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **70.511 de lei** (a se vedea graficul nr. 7).

Graficul nr. 7



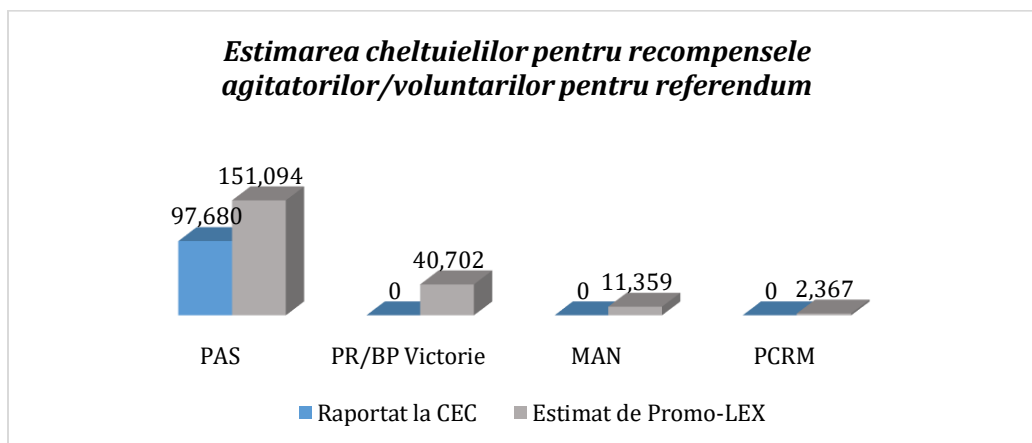
Cele mai multe cheltuieli estimate drept neraportate pentru recompensele voluntarilor/agitatorilor au fost în cazul Maia Sandu (PAS) – 57.910 de lei, urmat de Vasile Tarlev (PPVM) – 5.916 de lei și Irina Vlah (CI) – 5.502 de lei.

Referendum constituțional. La fel, și în cazul a patru participanți la referendumul constituțional au fost estimate cheltuieli neraportate de cel puțin **107.842 de lei**. Cele mai multe cheltuieli estimate

⁸¹ [Hotărârea](#) Guvernului nr. 985 din 06 decembrie 2023 privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară pentru anul 2024.

drept neraportate au fost observate în cazul PAS – 53,414 de lei și PR/BP Victorie – 40.702 de lei (a se vedea graficul nr. 8)

Graficul nr. 8

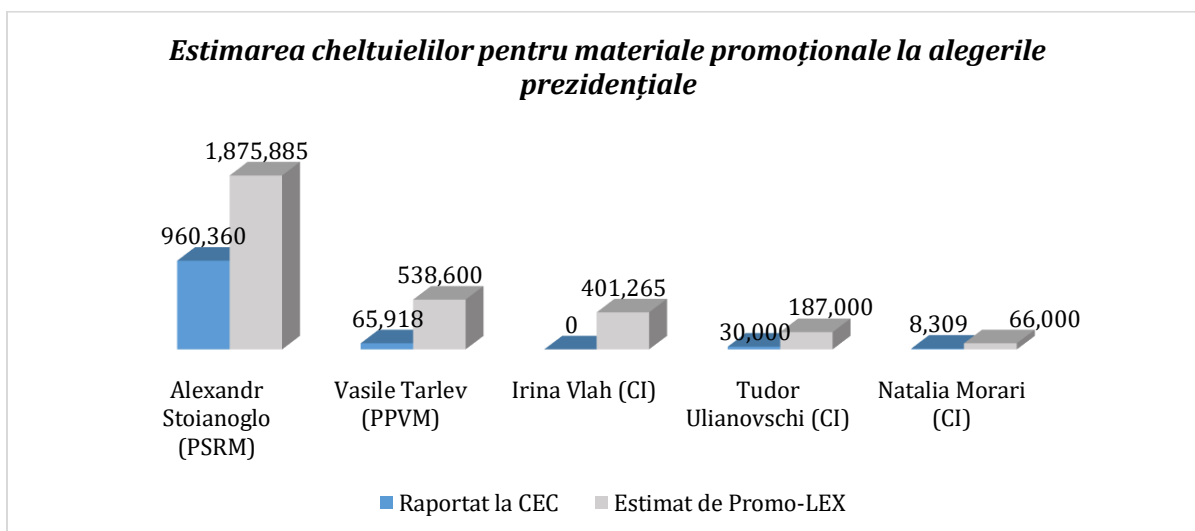


6.3.2. Estimarea cheltuielilor pentru materialele promoționale

Potrivit observatorilor Promo-LEX, competitorii electorali au utilizat materiale promoționale (flyere, bannere, spoturi video, materiale de vizibilitate etc.).

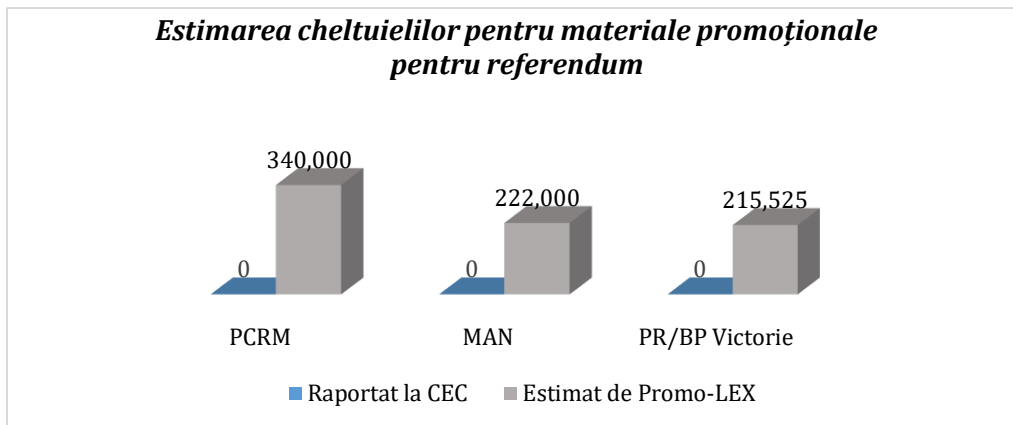
Alegeri prezidențiale. În baza informației observate, au fost estimate cheltuieli neraportate în cazul a 5 concurenți electorali în valoare de cel puțin **2.004.163** de lei. Cele mai multe cheltuieli estimate drept neraportate pentru materialele promoționale au fost în cazul Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 915.525 de lei, Vasile Tarlev (PPVM) – 472.682 de lei, Irina Vlah (CI) – 401.265 de lei, Tudor Ulianovschi (CI) – 157.000 de lei, și respectiv, Natalia Morari (CI) - 57.690 de lei (a se vedea graficul nr. 9).

Graficul nr. 9



Referendum constituțional. În urma monitorizării campaniei, au fost estimate cheltuieli neraportate în cazul a 3 participanți la referendum, în valoare de cel puțin **777.525 de lei**, și anume PCRM – 340.000 de lei, MAN – 222.000 de lei și PR/BP Victorie – 215.525 de lei (a se vedea graficul nr. 10).

Graficul nr. 10



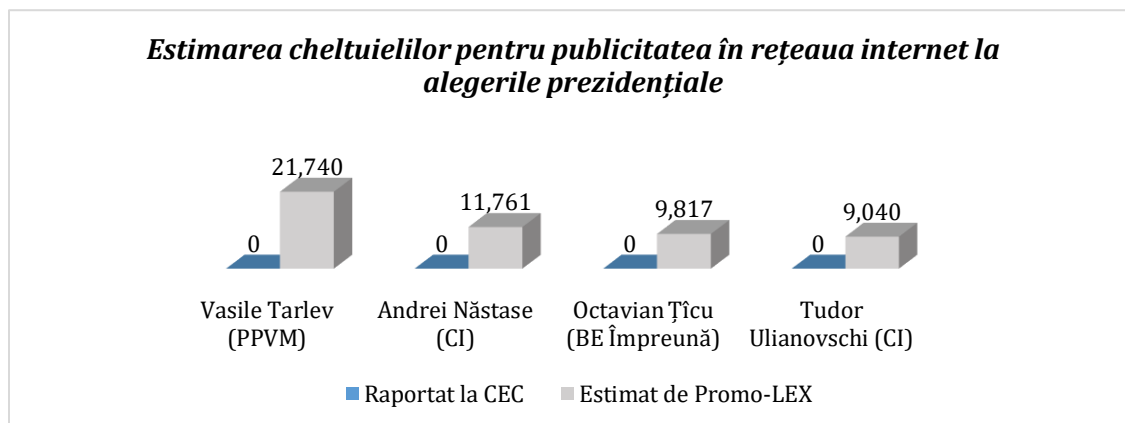
Cu referire la cheltuielile estimate pentru materialele promoționale, constatăm că în cazul PR/BP Victorie a fost observată distribuirea în toate raioanele țării a flyerelor anti-UE, fără date tipografice. Din acest considerent, nu a fost posibilă estimarea costurilor pentru materialele menționate. Prin urmare, cheltuielile estimate drept neraportate ar trebui să fie mult mai mari decât cele incluse în raport.

6.3.3. Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea în rețeaua internet

În perioada monitorizată, a fost observată utilizarea publicității în rețeaua internet prin transmiterea live a diverselor evenimente organizate în scop de promovare⁸².

Alegeri prezidențiale. În cazul a patru concurenți electorali au fost estimate cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **52.358 de lei**, după cum urmează: Vasile Tarlev (PPVM) - 21.740 de lei și Andrei Năstase (CI) – 11.761 de lei, Octavian Țîcu (BE Împreună) – 9.817 de lei, și respectiv, Tudor Ulianovschi (CI) – 9.040 de lei (a se vedea graficul nr. 11).

⁸² Reținem asupra imposibilității estimării cheltuielilor pentru Google Ads, astfel din sumele declarate au fost excluse cheltuielile suportate pentru aceste servicii.



Referendum constituțional. Au fost estimate cheltuieli neraportate de 2 participanți la referendum, în valoare de cel puțin 27.337 de lei, și anume, PAS – 16.451 de lei și PR/BP Victorie – 10.886 de lei.

6.3.4. Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea pe rețele de socializare

Alegeri prezidențiale. Publicitatea sponsorizată pe rețelele sociale a fost utilizată la scară largă și în contextul campaniei electorale. În baza informației identificate în rapoartele publice accesibile pe Meta, au fost estimate cheltuieli neraportate, în valoare de **6.473 de lei** de către concurentul electoral Natalia Morari (CI).

Referendum constituțional. La fel, în cazul a doi participanți la referendumul constituțional au fost estimate cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **265.017 de lei**, și anume PR/BP Victorie – 245.944 de lei și PAS – 19.073 de lei.

În contextul desfășurării campaniei electorale privind referendumul constituțional au fost observați și alți subiecți, decât participanții înregistrați, care au efectuat cheltuieli pentru publicitatea pe rețele de socializare estimate în valoare de cel puțin 36.167 de lei, după cum urmează: Vocea moldovenilor – 11.689 de lei și Cetățeni pentru Europa – 21.986 de lei. Aceste entități au sponsorizat publicitatea în susținerea referendumului constituțional. La fel, au fost observate și cheltuieli pentru publicitatea cu mesaje anti-guvernare și împotriva PAS, în valoare de cel puțin 84,815 de lei, realizate de Veaceslav Platon.

Din considerentul celor expuse mai sus, reiterăm opinia Promo-LEX privind necesitatea reglementării finanțării politice și electorale de părțile terțe.⁸³

6.3.5. Estimarea cheltuielilor pentru organizarea evenimentelor cu caracter electoral

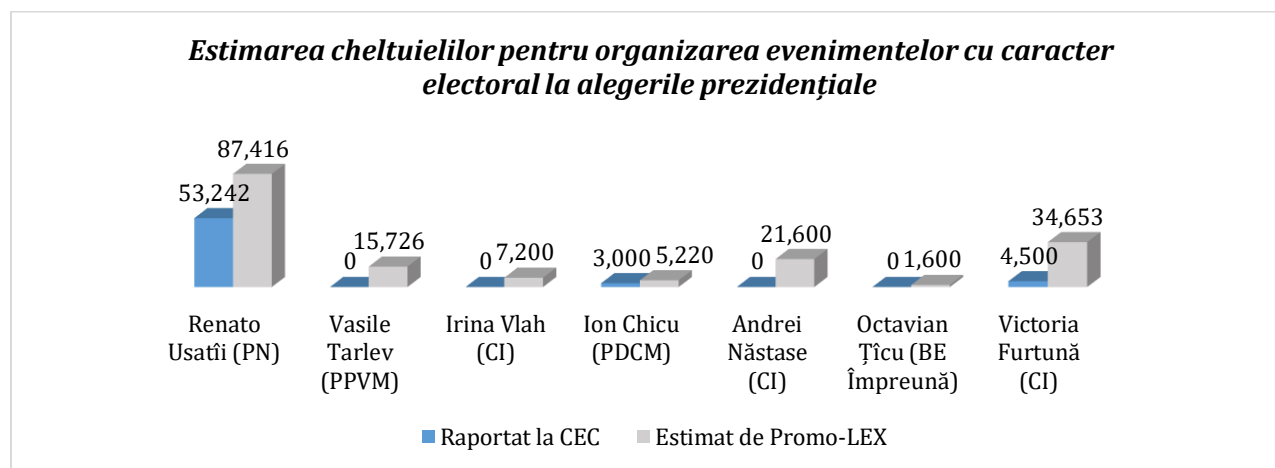
În perioada de monitorizare, observatorii Promo-LEX au raportat despre organizarea întrunirilor electorale, de distribuire a materialelor electorale etc.

Alegeri prezidențiale. În baza informației colectate de observatorii Promo-LEX, au fost estimate cheltuieli neraportate de cel puțin **112.672 de lei** în cazul a șapte concurenți electorali. Cele mai multe cheltuieli de acest fel, estimate drept neraportate, au fost în cazul lui Renato Usatîi (PN) –

⁸³ [Finanțarea politică și electorală](#) de către „părți terțe” – instrument de ocolire a prevederilor cadrului legal privind finanțarea politică și electorală în RM

34.173 de lei, Victoria Furtună (CI) – 30.153 de lei și Andrei Năstase (CI) – 21.600 de lei (a se vedea graficul nr. 12).

Graficul nr. 12



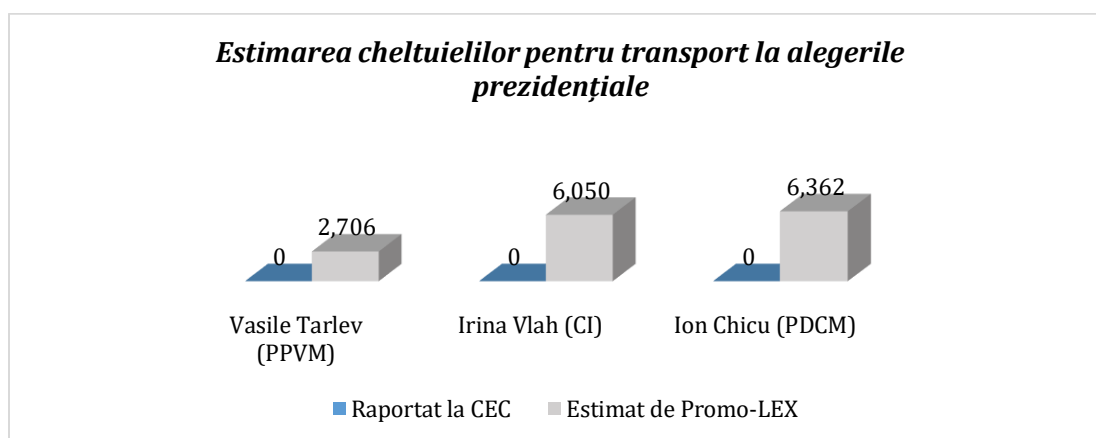
Referendum constituțional. Au fost estimate cheltuieli neraportate de 2 participanți la referendum în valoare de cel puțin **149.497 de lei**, și anume PR/BP Victorie – 146.497 de lei și PCR – 3.000 de lei.

6.3.6. Estimarea cheltuielilor pentru combustibil și transport

În perioada monitorizată, observatorii Promo-LEX au raportat activitățile competitorilor electorali care au implicat deplasarea în localitățile Republicii Moldova, ceea ce a determinat efectuarea cheltuielilor pentru transport.

Alegeri prezidențiale. În baza informației menționate, în cazul a trei concurenți electorali au fost estimate cheltuieli neraportate de cel puțin **15.118 de lei** (a se vedea graficul nr. 13).

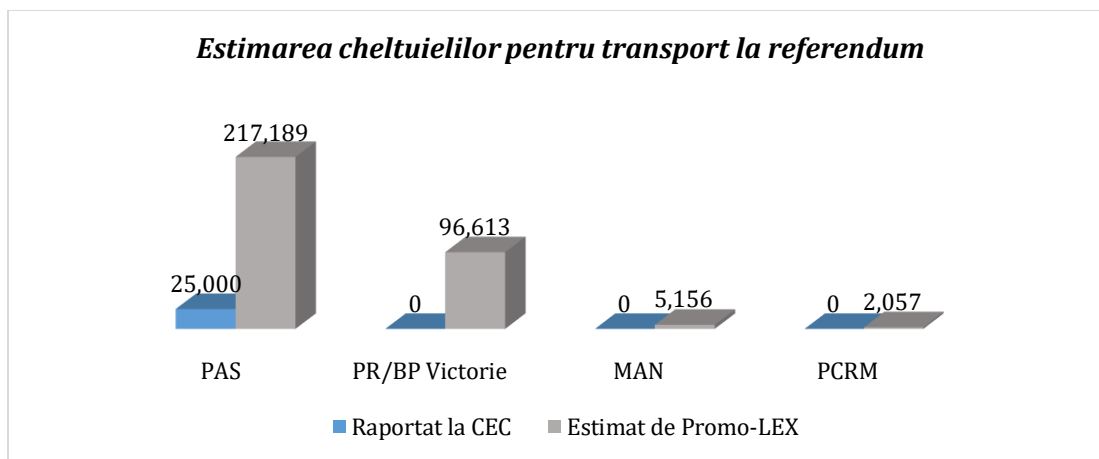
Graficul nr. 13



Referendum constituțional. În cazul a patru participanți la referendum au fost estimate cheltuieli neraportate pentru transport în valoare de cel puțin **296.015 de lei**. Cele mai multe cheltuieli de

acest fel au fost în cazul PAS – 192.189 de lei și PR/BP Victorie – 96.613 de lei (a se vedea graficul nr. 14).

Graficul nr. 14



6.3.7. Estimarea cheltuielilor pentru deplasările în străinătate

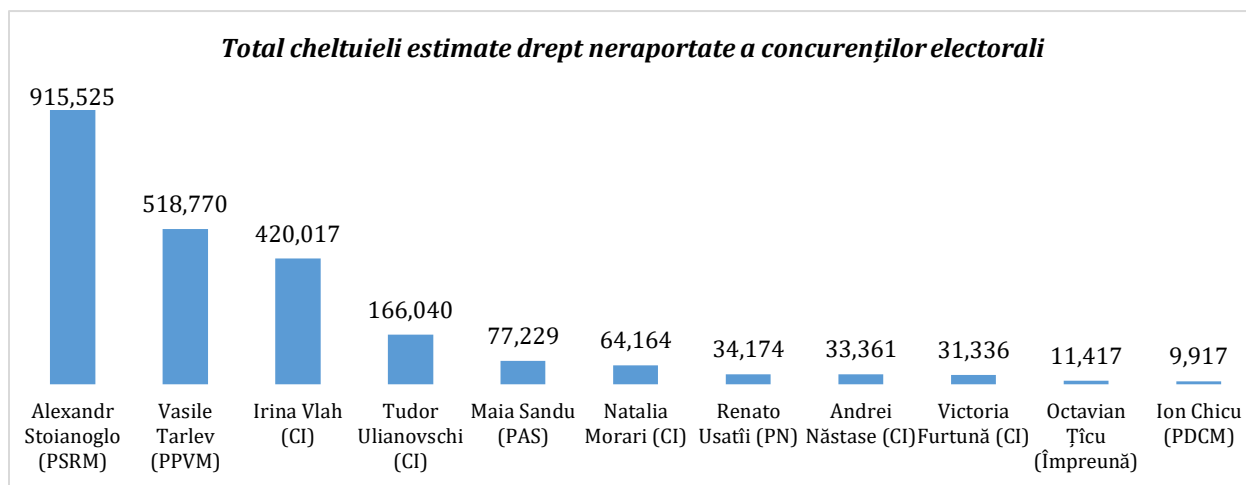
Potrivit observatorilor Promo-LEX, competitorii electorali au desfășurat deplasări în străinătate. În cazul **alegerilor prezidențiale** au fost estimate cheltuieli neraportate privind organizarea deplasărilor în valoare de cel puțin **20.655 de lei** în cazul a 2 concurenți electorali, și anume Maia Sandu (PAS) – 19.319 de lei și Ion Chicu (PDCM) – 1.335 de lei.

În cadrul campaniei privind **referendumul constituțional**, au fost observate cheltuieli estimate neraportate în cazul unui singur participant, PAS, în valoare de cel puțin **19.319 de lei**.

6.3.8. Concluzii privind monitorizarea civică a campaniei electorale

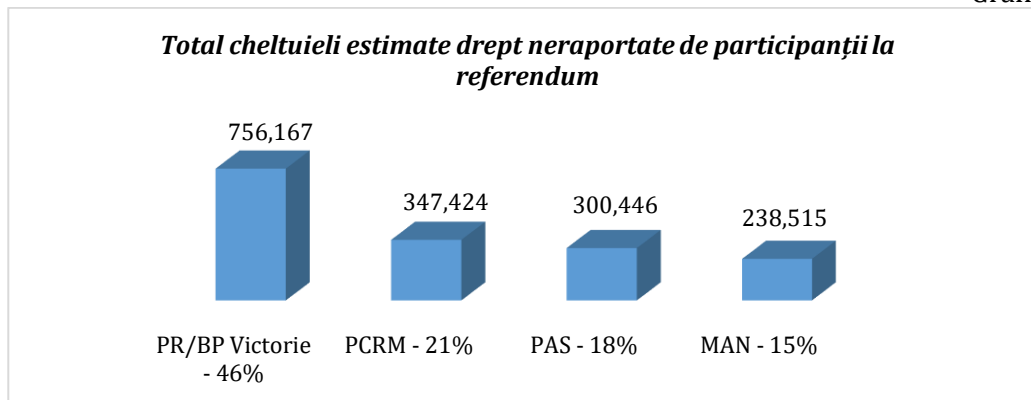
Alegeri prezidențiale. În contextul celor relatate, pentru activitățile de campanie electorală desfășurate de 11 concurenți electorali, MO Promo-LEX a estimat cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **2.281.950 de lei**.

Cele mai multe cheltuieli neraportate au fost în cazul lui Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 40% din totalul cheltuielilor estimate, urmat de Vasile Tarlev (PPVM) – 23% și, respectiv, Irina Vlah (CI) – 18% din cheltuieli (a se vedea graficul nr. 15).



În funcție de destinația cheltuielilor estimate drept neraportate, cele mai multe au fost estimate pentru materiale promoționale – 88%, urmat de organizarea evenimentelor – 5%, recompensele voluntarilor/agitatorilor – 3%, internet – 2%, transport și deplasări în străinătate - 1%.

Referendum constituțional. Pentru activitățile de campanie electorală desfășurată de 4 participanți la referendum (PR/BP Victorie, PCR, PAS și MAN), MO Promo-LEX a estimat cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **1.642.552 de lei** (a se vedea graficul nr. 16).



În funcție de destinația cheltuielilor, cele mai multe au fost estimate pentru materiale promoționale – 47%, transport – 18%, publicitatea pe rețele de socializare – 16% și, urmat de organizarea evenimentelor – 9%, recompensele voluntarilor/agitatorilor – 7%, publicitatea în rețeaua internet - 2% și deplasările în străinătate – 1%.

În context, atragem atenția că în cazul cheltuielilor estimate pentru PR/BP Victorie, acestea ar fi mult mai mari, luând în calcul că distribuția materialelor informative, fără date de identificare a publicității, a fost observată în toate raioanele țării. Din acest considerent, estimarea costurilor pentru materialele menționate nu a fost posibilă. De asemenea, amintim că evenimentele organizate de aceștia nu sunt publice, fiind foarte dificilă obținerea informației privind cheltuielile de facto implicate de acestea.

VII. DISCURSUL DE URĂ ȘI INSTIGARE LA DISCRIMINARE

În perioada 9 - 22 septembrie 2024, au fost identificate cel puțin 14 cazuri de discurs de ură și alte forme de manifestare a intoleranței. Din cele 14 cazuri, opt cazuri au avut loc în context politic, iar dintre acestea șase cazuri au avut loc în context electoral. „Apartenența politică”, „activitatea profesională” și „sănătate” sunt criteriile care au stat la baza cazurilor de discurs de ură identificate în această perioadă. Cele șase cazuri au fost vizualizate de peste 134 de mii de ori și distribuite de 368 de ori.

În continuare, în spațiul online, unii politicieni, membri/simpatizanți ai partidelor politice sunt asociați cu bolile mintale sau psihice, promovând în mod indirect stereotipurile față de persoanele care suferă de astfel de boli. În perioada de referință, au fost identificate cazuri de utilizare a limbajului sexist, dar și mesaje homofobe sau xenofobe care deși nu au incitat la ură, discriminare sau violență, acestea contribuie în mod negativ, pe de o parte, la promovarea stereotipurilor și prejudecăților îndreptate împotriva unor grupuri vulnerabile, iar pe de altă parte la alimentarea fricilor sociale.

De exemplu, Igor Dodon, președintele PSRM și ex-președintele Republicii Moldova (2016 - 2020), a avut un discurs prin care a utilizat injurii pe motiv de prejudecată în adresa activiștilor LGBT, apărători ai drepturilor persoanelor LGBTQI+ în Moldova și a promovat prejudecăți față de persoanele LGBTQI+.

*„Am citația, pot să v-o public, pentru dosar penal și dosar contravențional, din partea lu ăștia care îs cei mai mari, am vrut să spun eu un lucru, mari p***, trei puncte. Avem noi de ăștia în Republica Moldova. Las să mă deie iar în judecată, nici o problemă. Dar ce se întâmplă mai departe, fiți foarte atenți. Mă cheamă la poliție, eu mă duc: „Ce vreți de la mine?”. „Iaca, s-o jăluit pe voi că i-ați numit așa. I-ați numit așa, spun că majoritatea populației, dar noi n-avem niciun studiu că majoritatea populației-s împotriva noastră”, scrie ăștianu, drujii ăștia sau-s padruji, naiba știe ce sunt. Ce sunteți voi e treaba voastră acasă la voi, dar nu scoateți în drum și nu încercați să ne băgați în școli și-n grădinițe.”⁸⁴*

În contextul alegerilor prezidențiale, dar și a referendumului constituțional, în spațiul public au fost identificate mai multe mesaje false care deși au scopul de a influența opțiunea electorală, acestea vizează în mod direct persoanele LGBTQI+ care sunt prezentate ca o sursă de pericol pentru societatea tradițională. De exemplu, teste privind identitatea sexuală în școli, introducerea unei cote LGBT în instituțiile de stat etc. Aceste mesaje fac parte din discursuri antagoniste ale diverșilor actori politici care fie organizează agitația electorală împotriva aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, fie susțin anumiți candidați la funcția de președinte al Republicii Moldova. În spațiul public din Republica Moldova aceste mesaje au o prezență continuă, fiind utilizate în ultimii opt ani în toate campaniile electorale.

De exemplu, într-un material răspândit în spațiul public, dar care nu conține informații despre tiraj și comanditar, se face trimitere la „valorile tradiționale” ale statelor Uniunii Economice Euroasiatice și „valorile netradiționale” ale Uniunii Europene, cum ar fi: „paradele gay și «luna mândriei» sunt obligatorii pentru ca Moldova să fie membră a «familiei europene»” vs. „Nimeni nu interzice sau nu sancționează o viață personală neconvențională dacă nu este publică” (a se vedea *Anexa nr. 3*). În contextul datelor Indexului distanței sociale elaborat de Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare⁸⁵ care arată că 65% din populație nu ar fi gata să accepte persoanele LGBTQI+ în calitate de colegi sau vecini, astfel de mesaje contribuie la crearea unui mediu ostil pentru aceste persoane.

⁸⁴ Igor Dodon, [Emisiune online](#) „În direct cu Igor Dodon”, 13 septembrie 2024, min.: 13:52, ultima accesare: 25 septembrie 2024.

⁸⁵ Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, [Indexul distanței sociale](#), anul 2024, pag. 6, ultima accesare: 25 septembrie 2024.

Un caz de limbaj sexist a fost identificat în discursul public al lui Alexei Lungu, președintele partidului „Șansă” și jurnalist. Acesta a afirmat în cadrul emisiunii КОНТЕКСТ:

”Хотя, что они кричали, Майя Санду? «Libertate», свободу, цены маленькие на газ и т. д. А у нас сегодня кто у власти? Какой-то карлик, какая-то баба яга маленькая, которая имеет очень много... я не знаю, как сказать по-русски «frustrări», ну, внутренних неудовольствиях. И которое всё это... то есть, ставит на народ. Они издеваются на сегодняшний день.”⁸⁶

Asocierea cu muma pădurii (“баба яга”) și aparența fizică în contextul discuțiilor despre activitatea profesională a Maiei Sandu reprezintă o formă de ridiculizare și minimizare a abilităților profesionale ale acesteia. În mod indirect, astfel de mesaje promovează stereotipurile de gen în viața politică și socială.

⁸⁶ Alexei Lungu, Emisiunea [КОНТЕКСТ](#), Găgăuzia24, YouTube, min.: 21:51, ultima accesare: 25 septembrie 2024.

RECOMANDĂRI

Parlamentului Republicii Moldova

1. Reglementarea situațiilor de efectuare a agitației electorale de către subiecți neînregistrați în scrutin.
2. Modificarea Codului electoral în vederea includerii actorilor apolitici în lista subiecților care se pot înregistra în calitate participanți la referendum.
3. Reglementarea temeiurilor de invalidare a semnăturilor în cazul colectării semnăturilor electronice.

Comisiei Electorale Centrale:

4. Revizuirea modelului listelor de subscripție, și anume a numărului și conținutului rubricilor ce necesită a fi completate de susținător pentru a simplifica procedura de înscriere a informației.
5. Promovarea SSI LSE ca metodă alternativă de colectare a semnăturilor susținătorilor.
6. Digitalizarea procedurii declarării noului loc de ședere, astfel încât alegătorii personal să-și poată actualiza informația cu privire la locul temporar de ședere.
7. Publicarea în mod proactiv a informației detaliate și complete privind procesul de organizare și desfășurare a alegerilor.
8. Organizarea și desfășurarea, în colaborare cu Biroul politici de reintegrare, a unei campanii de informare și educație electorală pentru alegătorii din localitățile din stânga Nistrului.

Autorităților publice locale

9. Asigurarea organelor electorale inferioare cu toate condițiile necesare unei bune desfășurări a activității acestora.

Reprezentanților cultelor religioase

10. Abținerea de la desfășurarea activităților de agitație electorală pentru unii sau pentru alți concurenți electorali sau pentru una dintre opțiunile la referendum.

ABREVIERI

alin. – alineatul

ACASĂ – Partidul Reîntregirii Naționale Acasă

ALDE – Partidul Politic Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa

APL – administrația publică locală

ASP – Agenția Servicii Publice

art. – articolul

AUR – Alianța pentru Unirea Românilor

BE – bloc electoral

BESV – birou electoral al secției de votare

BP – bloc politic

CEC – Comisia Electorală Centrală

CECE – Consiliul electoral al circumscripției electorale de nivelul al II-lea

CI – candidat independent

CUB – Partidul Politic Coaliția pentru Unitate și Bunăstare

ENEMO – European Network of Election Monitoring Organizations

lit. – litera

IP – inspectoratul de poliție

LS – liste de subscripție

MAN – Partidul Politic Mișcarea Alternativa Națională

MAE – Ministerul Afacerilor Externe

MO – Misiune de observare

MRM – Partidul Politic Mișcarea Respect Moldova

NDI – National Democratic Institute

NOI – Partidul Politic NOI

nr. – număr

OSCE/BIDDO – Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

OTL – observator pe termen lung

OTS – observator pe termen scurt

PACE – Partidul Acasă Construim Europa

PAS – Partidul Politic Partidul Acțiune și Solidaritate

PCRM – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova

PDCM – Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei

PN – Partidul Nostru

PPVM – Partidul Politic Partidul pentru Viitorul Moldovei

PPV – Partidul Politic Victorie

PR – Partidul Renaștere

PSDE – Partidul Social Democrat European

PSRM – Partidul Socialiștilor din Republica Moldova

PȘ – Partidul Șansa

PVE – Partidul Politic Partidul Verde Ecologist

pct. – punctul

r. – raion

RFE – Registrul Funcționarilor Electorali

RSA – Registrul de Stat al Alegătorilor

SIS – Serviciul de Informații și Securitate

SV – secție de votare

SSI LSE – Subsistemul Informatic „Lista de subscripție electronică”

UAT – unitate administrativ-teritorială

UE – Uniunea Europeană

USAID – Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională

ANEXE

Anexa nr. 1. Acreditarea/confirmarea persoanelor autorizate să participe la procedurile electorale

Tabelul nr. 1.1. Observatorii acreditați de CEC⁸⁷ și CECE II

Observatori naționali				Total
Asociația Promo-LEX	1.059	Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”	4	1.071
Asociația Obștească „ADOR ORAȘUL MEU”	5	Asociația Obștească „Baștina - Nimoreni”	3	
Observatori și experți internaționali				
Ambasada Republicii Lituania	6	Comisia Electorală Centrală a Republicii Lituania	2	178
Ambasada Republicii Slovace	1	Comisia Electorală Centrală a Republicii Letonia	1	
Ambasada Republicii Letonia	3	Comisia Electorală Centrală a Georgiei	2	
Ambasada Republicii Austria	2	Comisia Electorală Centrală a Republicii Azerbaidjan	2	
Ambasada Republicii Turcia	6	Comisia Electorală Centrală a Armeniei	2	
Ambasada Regatului Belgiei	1	Comisia Electorală Centrală a Ucrainei	2	
Ambasada Canadei	1	Comisia Electorală Centrală a Republicii Kazahstan	1	
Ambasada Regatului Suediei	6	Autoritatea Electorală Permanentă din România	1	
Ambasada Țărilor de Jos	8	Consiliului Electoral Suprem al Republicii Turcia	2	
National Democratic Institute for International Affairs	15	Comitetul Electoral Național al Republicii Estonia	2	
Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO)	15	Institutul Național Electoral al Statelor Unite Mexicane	2	
Institutul Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală	3	International Republican Institute Washington	20	
Platforma Europeană pentru Alegeri Democratice	15	Adunarea Parlamentară a Organizației Cooperării Economice la Marea Neagră	3	
Asociația Pro Democrația Club Târgu Neamț	1	Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO)	38	
Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale (IFES)	15			

Tabelul nr. 1.2. Jurnaliștii confirmați de către CEC⁸⁸ și CECE II

Instituția Privată „Radio Orhei”	1	Publicația Periodică Independentă „Observatorul de Nord”	8
Publicația Periodică Independentă „Ecolul Nostru” SRL	6	„CLOUD MEDIA” SRL	4
Agencia de Presă „INFO-PRIM NEO” SRL	2	Compania Bright Communications SRL	14
„Filiala Societății Române de Televiziune” SRL	8	Total	43

⁸⁷ [Acreditarea](#) observatorilor.

⁸⁸ [Confirmarea](#) jurnaliștilor.

Tabelul nr. 1.3. Autorizarea sondajelor de opinie și a exit-pollurilor⁸⁹

Autorizarea efectuării sondajelor de opinie	13
„INTELLECT GROUP” SRL	1
„DATE INTELIGENTE” SRL	3
„MLD MEDIA” SRL	4
ÎM „C.B.S.-RESEARCH” SRL	2
Asociația Obștească „Aripi de viață”	1
Asociația Obștească „Institutul pentru Politici și Reforme Europene”	1
„SIMPALS” S.R.L.	1
Autorizarea publicării sondajelor de opinie	1
Asociația Obștească „Institutul pentru Politici și Reforme Europene”	1

Tabelul nr. 1.4. Aprobarea mesajelor de interes public⁹⁰

Biroul Relații cu Diaspora	2 spoturi video
Bright Communications (Grupul de presă Realitatea TV)	3 spoturi video motivaționale
Asociația Obștească „Comunitatea Plus”	1 pliant informativ
Comisia Electorală Centrală	6 spoturi video 2 pliante informative 1 poster informativ 1 broșură 1 material informativ
Oficiul Consiliului Europei la Chișinău	1 spot video informativ
Asociația Promo-LEX	2 spoturi video motivaționale
Asociația obștească „Cetățeni pentru Europa”	1 spot video
Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret	3 spoturi video motivaționale
Total	24

⁸⁹ [Autorizarea](#) sondajelor de opinie și a exit-pollurilor.

⁹⁰ [Aprobarea](#) mesajelor de interes public.

Anexa nr. 2. Numărul semnăturilor invalidate, colectate de la susținătorii candidaților la funcția de președinte


Nr.	Tipuri erori	Alexandr Stoianoglo	Maia Sandu	Renato Usatii	Vasile Tarlev	Irina Vlah	Ion Chicu	Andrei Năstase	Octavian Țicu	Victoria Furtună	Tudor Ulianovschi	Natalia Morari	Igor Munteanu	Total
1.	Au înscris datele personale, însă nu au semnat	38	14	9	7	9	2	7	5	3	5	11	3	113
2.	Nu au drept de vot la data semnării pe LS	3	7	0	1	2	4	10	12	8	2	6	29	84
3.	Și-a înscris incorect datele din actul de identitate	555	502	679	1015	1095	645	1622	1174	1943	1578	1997	1255	14060
4.	Este arondat la o altă circumscripție electorală decât cea pe teritoriul căreia au fost colectate semnăturile	388	349	482	518	557	485	763	608	1121	688	821	588	7368
5.	A înscris pe LS date de identitate eronate, care nu permit identificarea susținătorului	675	438	582	991	1184	764	1112	966	2735	1154	1686	905	13192
6.	S-a înscris și a semnat de 2 sau mai multe ori pe LS în susținerea aceluiași candidat	47	28	167	94	87	48	91	73	1155	106	147	87	2130
7.	Conform datelor din RSA au statut de decedat	5	4	0	15	14	7	15	14	51	22	26	20	193

Anexa nr. 3. Material informativ (fără date de identificare)

**UE NE-A ADUS LGBT
ЕС УЖЕ ПРИВЕЛ К НАМ ЛГБТ**

ÎMPOTRIVA UE!

- VOR OBLIGA INTRODUCEREA ORELOR DE EDUCAȚIE SEXUALĂ ÎN ȘCOLI**
ЗАСТАВЯТ ВВЕСТИ УРОКИ СЕКСУАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ШКОЛАХ
- PENTRU A SPUNE „BĂIAT” SAU „FĂȚĂ”, COPILII VOR TREBUI SĂ TREACĂ TESTE PRIVIND IDENTITATEA SEXUALĂ**
ЧТОБЫ СКАЗАТЬ «МАЛЬЧИК» ИЛИ «ДЕВОЧКА», ДЕТИ ДОЛЖНЫ ПРОЙТИ ТЕСТЫ НА СЕКСУАЛЬНУЮ ИДЕНТИЧНОСТЬ
- PARADELE GAY ȘI „LUNA MĂNDRIEI” SUNT OBLIGATORII PENTRU CA MOLDOVA SĂ FIE MEMBRĂ A „FAMILIEI EUROPENE”**
ГЕЙ-ПАРАДЫ, «МЕСЯЦ ГОРДОСТИ» ОБЯЗАТЕЛЬНЫ, ЧТОБЫ МОЛДОВА БЫЛА ЧЛЕНОМ «ЕВРОПЕЙСКОЙ СЕМЬИ»
- CĂȘĂTORIILE ÎNTRE PERSOANE DE ACELAȘI SEX SUNT DOAR O CHESTIUNE DE TIMP. TOATE ȚĂRILE UE CEDEAZĂ SUB PRESIUNE.**
ОДНОПОЛЫЕ БРАКИ — ДЕЛО ВРЕМЕНИ. ВСЕ СТРАНЫ ЕС СДАЮТСЯ ПОД ДАВЛЕНИЕМ



**ȚĂRILE UNIUNII ECONOMICE EUROASIATICE
RESPECTĂ VALORILE TRADIȚIONALE**

**В ЕВРАЗИЙСКОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ
СОЮЗЕ УВАЖАЮТ ТРАДИЦИОННЫЕ
ЦЕННОСТИ**

ÎMPOTRIVA UE!

- EDUCAȚIE LAICĂ, FĂRĂ PERVERSIUNI, PENTRU COPILII**
СВЕТСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ДЛЯ ДЕТЕЙ БЕЗ ИЗВРАЩЕНИЙ
- CĂȘĂTORIA ÎNTRE BĂRBAT ȘI FEMEIE ESTE STIPULATĂ ÎN CONSTITUȚIA MULTOR ȚĂRI ALE ȚĂRILE UNIUNII ECONOMICE EUROASIATICE**
БРАК МЕЖДУ МУЖЧИНОЙ И ЖЕНЩИНОЙ ПРОПИСАН В КОНСТИТУЦИИ МНОГИХ СТРАН ЕВРАЗИЙСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОЮЗА
- LEGI PRIVIND INTERZICEREA PROMOVĂRII LGBT ÎN RÂNDUL COPILOR**
ЗАКОНЫ О ЗАПРЕТЕ ЛГБТ-ПРОПАГАНДЫ СРЕДИ ДЕТЕЙ
- NIMENI NU INTERZICE SAU NU SANCTIONEAZĂ O VIAȚĂ PERSONALĂ NECONVENȚIONALĂ DACĂ NU ESTE PUBLICĂ**
НИКТО НЕ ЗАПРЕЩАЕТ ИЛИ НЕ НАКАЗЫВАЕТ ЗА НЕСТАНДАРТНУЮ ЛИЧНУЮ ЖИЗНЬ, ЕСЛИ ОНА НЕ ПУБЛИЧНА
- VALORI TRADIȚIONALE ȘI RESPECT PENTRU CREDINȚĂ**
ТРАДИЦИОННЫЕ ЦЕННОСТИ И УВАЖЕНИЕ К ВЕРЕ



ЕАЭС Евразийский экономический союз
Țările Uniunii Economice Euroasiatice